

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՅԱՂԱԳԻ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱԾ

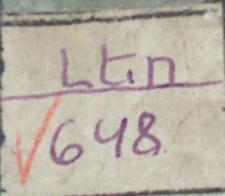
ՄԱՆԿՈՒՅՑ

ԱՇԽԱՏԱՎՐԵԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՎԱՐԴԱԿԵՏ ԹԷՌԵՋՈՒԱՆ

Պետական Հայկացեան Առաջնութիւն

ՓՈՐԹՈՒԹ

Փ. Ա. Բ. Բ. Զ.

ՅՈՒՂԻՔԻԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՑ

1853—Օ. Տ.

ՅԱԴԱԳԻՆ

ԴԱՍՏԱՐԱԿՈՒՐԵԱԼ

ՄԱՆԿԱՆՑ

ՅԱՂԱԳԸ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՆԿԱՆՑ

Փարիզ. — Տպագրութիւն Արամեան.
Paris. — Typ. arménienne de Walder, rue Bonaparte, 44

127/

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱԾ

ՍԱՐԴԻՍ ՎԱՐԴԱՄԵՏ ԹԷՌԴՈՐԵԱՆ

Արևածանց Հայկագեան Վարժարակին

ՓԱՌԵԶՈՒ

ՓԱՐԵԶ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ
1858—ԹԵ

ՅԱՌԱՋԱԾԱՆ.

Մի յառաջին եւ իկարեւորագոյն պիտոյից մարդկան զգասիարակութիւն մանկանց ծանեան եւ պատուիրեցին յետոց խւեանց ամենայն իմաստաներ եւ բարյականի՝ որք ի հնումն եւ ի նորումն առհասարակ :

Այլ առաջ, զի ազգմ մեր ոչ ծանեաւ ցարդ զարգ սորին արժանապէս. եւ յիրափ՝ քանիզի զգասիարակութիւնն ընթերցումն եւեր եւ գրութիւն հայրենի լեզուին միայն կարծեն բազում, եւ առ առաւելի՝ ծանօթութիւն ինչ օսար լեզուաց, եւ այն եւու՝ ունի հայրայրել արդեօս ապրուս ինչ կենաց, եւ կամ ի պարձել. թէ զիտեմ եւ յեւրոպացի լեզու խօսել. բողից ասել զվաճասկար նետեանացն որք անիք :

Թէպէտեմ գրեցին ուսեմն երեկ երեկ զգասիարակութիւնն մանկանց, եւ զկարեւորութիւնն նորին, այլ ազքեաց եւ օգտեաց այց ամենայն գրեկի ոչ ինչ մերազնեաց : Ես սակաւ իսկ լոյն գտնես յազգին՝ որ զթենելով ոսկեպինիկ գրոցն՝ որ զԴասիարակութենն Աղջկանց ընթերցեալ իցեն զրագմանու-

28-648

4648-60

թիւն. թեպէս եւ յաժմարնիկ խօսս իցէ զայդ յերիւրեալ պատուական քարզմանչին եւ շահացեալ զի դիւրինեկ ընծայեսցէ զայդ ամենեցուն եւ օգտակար, որ ի նման կարեւոր եւ զեղեցիկ եւ նեւչին եւ անսխալ օրինօֆ եւ սկզբամբ դաստիարակութեան :

Ես առդ հարկ համարիմ համառօժին ցուցանել, թէ զինչ է դաստիարակութիւն մանկաց, թէ ո՞յժ են հաւասարի յեղանակը հասանելոյ հավատակի նորին, եւ թէ որպիսի աղէսէ, եւ հանճի շարիմ ոչ յառաջ եկին եւ զան օր բայ օրէ յանփուրութենէ սորին :

Սնան զայս ամենայն դիւրիմաց ոնիւ եւ պարզագոյն լեզուն ցուցից ես ի բանից իմաստուն եւ քարոյական արանց նորց եւ նորոց, հանդերձ զանազն օրինակօֆ եւ վկայութեամբ որ ի սուրբ գրոց եւ ի հարց սրբոց զոր եւ բովանդակեցից ի զորուխ եօրն :

ՍՈՅՄԱՆ.

« Դաստիարակութիւն է իմաստն որ տուեալ լինի
« մանեկանց ի գարզացումն ընտկան եւ իմացա
« կան կարողութեանց նորս, նաևնեման նախա-
« խանմական վիճակի իւրեանց : »

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

« Եվ Տեր, տուր ինձ բանս, ոչ ոք գլուխս գուարճա-
ցուցանեն եւ գովեստ մառիս տան, այլ ոք ի սիրտս
ու բափանցեն, եւ զմիտս յափշտակեն : » ՊՕՍԻՆՔ :

Քանզի դաստիարակութիւն զբարոյա-
կան կազմութիւն մարդոյն նշանակ՝
ունի նապատակ մերը նոյաստել բնու-
րեան, եւ մերը ուղղել զայն, այսինքն,
սահման զմուռիւնս, բարեկարգել զս-
վորութիւնս, եւ կրրել զբարս :

Պէտք են նմա ճգնել ընդդեմ քիւր նա-
կամիտուրեանց մարդոյն, եւ ածել զնա
ի կատարելութիւն, խնամ տանել մար-
մնոյ առ. ի գօրացուցանել զնա, եւ իմա-
ցականուրեանն ի բարզաւաճել զայն :

Ի կրօնական բարոյականեն զտանէ
նա նզօրազոյն օժանդակս. քեպէտ եւ
սովորութիւն, օրինակն, հասարակաց

բարբն եւ օրէնք եւս տան նմա ազդեցուրին, բայց առանց կրօնական սկըզբանց՝ ազդեցուրին նոցա զրեքէ ոչինչ է : « Առաջին եւ յաւագոյն դաստիարակուրին կրօնն է . » ասաց ոմն լիմասոնց : « Պիտոյ է միշտ դաստիարակուրին Առևտարանին . » ասաց Լուսուռիչն մեր Գրիգորիս :

Ամենայն զիտուրին առանց կրօնի անկատար առնէ զմարդն, եւ ոչ առաւել է նմա՝ քան զկազմուրին լիմացական կենդանոյ միոյ :

Մոլորուրին է խորմել՝ թէ մեծ է մարդն զիտուրեամբն, ոչ է նա մեծ, ոչ է նա մարդ, բայց երէ ծանօրուրեամբն Աստուծոյ : Առանց այնիր չտեսանեմք ինչ, բայց երէ սահմանառ ինչ կեանս, եւ զիմաստափրուրին ինչ անլոյս :

Խօսամք դաստիարակուրեանն ան-

դուստ ի խանճարոց պարտին սկսանել, զի ի ծննդեան անդ մարդոյ նոզին նիրնէ, եւ մարմին միտյն ներզործէ, նարկ է զի բնականն դաստիարակուրին նոկիցէ ի վերայ. ապա մարդն է առաջին դաստիարակ մարդոյն . նա է առաջին զործի դաստիարակուրեան :

Ընդ մարմնոյ կրրուրեան սկսանել ունի եւ կրրուրին սրտի, սա նախ, ապա կրրուրին մտաց :

Կարէ որ ստանալ կրրուրին մեծ եւ գանձան, եւ դաստիարակուրին քրի : Կրրեալն՝ չէ միշտ բարորդ դաստիարակեալ, որպէս բարորդ դաստիարակեալն՝ չէ միշտ բարորդ կրրեալ :

Կատարելուրին դաստիարակուրեան է կրրուրին խառն ընդ կենցաղավարուրեան, եւ զիտել կեալն՝ է զիտուրին միացեալ ընդ առաքինուրեան :

Ի բարոք դաստիարակութիւն պիտոյ
են առողջ մարմին, ուղիղ միտք, եւ
առարինի կամք, այս նպատակ անփո-
փոխ է եւ ընդհանուր յամենայն վիճակս
եւ ի կարգս, հայեցեալ ի ծնողս որ առ
մանկունս խրեանց. քանզի յամենայն
հասակի եւ ի վիճակի մարդն ունի պետա
առողջութեան, բանի, եւ առարինու-
թեան. մեծատունն եւ աղքատն նօրոն
եւ տկարն, գիւղականն, քաղաքացին,
եւ զինուորական, առնասարակ չկարեն
զանց առնել կամ տնօրինել զայն. կա-
րեւոր է այն ի կեանս՝ որ ին իցէ հան-
գըստութեամբ, եւ ի կեանս՝ որ ին աշ-
խատութեամբ. ի հնագանդել, եւ ի հրա-
մայել, ի պաշտօնս քաղաքական եւ ի
զինուորական. նա՞ յն եւ իցէ ընթացս
կենաց, յորում սահմանեալ է հայր որ
որդոց, զանայցէ նա տալ նոցա զայս

Երիս հանգամանս, աղքիւր եւ նեցուկ
ալոց ամենեցուն :

Թէսկւեւ այս նպատակ անփոփոխ է
եւ քաջ իսկ ծանուցեալ, քայց յորի վար-
ձութիւն եւ կանխակալ սովորութիւն
քազում անզամ մոռանալ տան զայս,
կամ խափան լինին խորհել զայսմանէ
ուշի ուշով եւ յարատենութեամբ, յաճախ
եւս սխային յեղանակս հասանելոյ յայն :

Մի համարիցին ծնողը՝ քե ոչ այն-
չափ կարեւոր իցէ կանույս յոյժ ուսանել
գրեական տրամադրութիւնս մանկանց
խրեանց, եւ խմամով միտ դնել այնց :
Ասէին Պղատոնի, որ կամէք զի սան-
ձիցի պատանեակն եւ ի փորրիկ անզամ
սխանան, զոր ունեք յայտնապես ի հա-
կամիտութենք բնաւորութեան խրոյ, քե
Փորի ինչ է : — Արդարեւ փորի ինչ է, պա-
տասխանեք նա, այլ չէ փորի ինչ սովո-

րուրիւնն : Ամենայն հակամիտուրիւնը
մեր ունին սաստիլ իմն բերումն ի լի-
նել սովորուրիւնս, եւ վասն այսորփի
չար են այնք. պարտ է պատերազմել
ընդդեմ նոյն անդւն ընդ երեւելն, մի
գուցե մարտել յետոյ ուրեմն ընդ բռնու-
րիւն սովորուրեան եւ հակամիտուրեան:

Բովանդակն զաստիարակուրիւն է ի
մարդկային կեանս, իւրաքանչչւր ամ
գոյուրեան մերոյ նետեւանք են նախըն-
րաց ամաց, եւ նախապատրաստուրիւն
սպազայ ամաց. Իւրաքանչիւր հասակ
ունի ինչ ջան ի լուս վասն իմրեան,
եւ այլ իմն վերաբերեալ զայոց հասակին:

Եթէ քսա յառաջանայոյ մեր ի կեանս,
հանդիպամայեցողուրիւնն խսկ համա-
ռօսի յանդիման մեր, եւ եթէ սակաւ
կարեւոր երեւի պատրաստի վասն այլ
կարծ ձանապարհի, այն այլ ինչ գուշա-

քանից տեսուրեան է. ջան ինչ է սա որ
ամի ընդ ամացն : Սակաւ մնայ մեզ ժա-
մանակ կելոյ, եւ առաւել յուզս մարդոյ
բարեպաշտի. իւրաքանչչւր վայրկեան
զին ունի :

Որ դիսէ առնուլ զյադրանակն ըն-
րացից յասպարփի, զստ չափու մեր-
ձենալոյ ի կետ նպատակին զգայ կրկնել
գրաչակերուրիւն եւ զյոյս իւր :

Հայեցեալ յայս յարաբերուրիւն՝ կեանը
մերբաժանի բնականաբարյերիս շրջանս:
Յառաջնումն շրջանի անդ՝ մանեկանն
դաստիարակուրիւն առաջնորդեալ է
բարձրագոյն իմացականուրեամբ վար-
ժապետին, յորմէ խնդրի կրքիւ :

Առ կենդանուրեամբ երկրորդին, որ
է պատանեկուրիւնն, եւ յայս մասն ման-
կուրեան, զոր օրենքն հպատակեցուցա-
նեն տակաւին ընդ հայրական իշխա-

նուրեամբ, աշակերտն պարտի առաւել քան զառաւել գործակից լինել ինքն իսկ դաստիարակութեան իւրում :

Սպա յերրորդումն շրջանի, անհատն ինի իրաւարար միամակի իւրոյ, կոչեցեալ է աշխատել միայն վասն իւր իսկ կատարելագործութեան :

Ճաշակն նիւրական վայելից այնչափ առաւել է ի մարդն, որչափ իմացականուրին նորա նուազագոյնս իցէ զարգացեալ :

Մանուկն տիրէ ամենայն կարողութեանց բողոք ի նոգոյն, և վարէ զայն ըստ նամոյն զգայութեանց :

Մանուկն որոյ գործարանք աձին և ունին պէտս սննդեան, զառաջինն հաղատակի միայն բնական ազդման բնութեան, այլ իշխանութիւն նորին նուազի՝ ըստ չափու առաւելոյ իմացականու-

թեան զիւրն իշխանութիւն. ոչ միոյն եւ ոչ միւսոյն իշխանութիւն պարտ է լինել միայնակ, այլ երկորին միանգամայն :

Անասունն առաջնորդի ազդմամբ բնութեան, մարդն առաջնորդի բանի : Տկարացուցանելով կրութեանն զագրումն բնութեան անասոյ, նուամի նաև եւ ծառայանայ, զօրացուցանելով զբան մարդոյն, առաւելու կարողութիւն եւ ազատութիւն նորա, որչափ առաւել չափանորին միտութիւնք եւ ամորին բարք :

Վայրի անասունը կեան ի միասին առանց ուսուցանելոյ ինչ միմեանց, բայց ի կարեւորաց որ ի պահպանութիւն իւրեանց, և առանց կատարելագործելոյ երեք զիեղանակ յառաջազոյն նոզայոյ զպէտս իւրեանց :

Վայրի անասունն կելով միայնակ

ստանայ զամենայն ազդումն բնութեան
իւրոյ, մարդն յորժամ էւ ոչ մի հաղոր-
դակցութիւն անդասին ի մանկութենէ
իւրմէ ունիցի ընդ իւրոց նմանեաց,
նուաստագոյն քան զանասունն է, զբր-
կեալ յազդմանէ բնութեան :

Յորմէ իմաստասիրեմք, քէ անասունն
առանց կրրութեան համարի ինչ, եւ քէ
մարդն առանց կրրութեան ոչ ինչ է :

Կատարելագործութիւն մարդկային
մտաց յայտնի նշանակ և ազատութեան
նորա, ցուցանի նմա, քէ նայատակ նորա
պարսի լինել կատարելութիւն, եւ քէ
կրրութեամբ կարէ նասանել այնն :

Ծնդ տեսանել մանկանն ախորժելի
ինչ՝ ցանկայ այնմ, եւ ընդ ցանկալն
պարս և ունել զայն : Յարի նա ընդ
ամենայն, յսէ եւ ջօշափի զամենայն,
որպէս քէ փորձել կամի զիւրաքանչիւրն

զգայութեամբ իւրով, բաց ի հոտուե-
լեացն, զորոց զանազանէ զմբոնմունսն :

Ամենայն երջանկութիւն նորա ի շարժ-
մունսն անդ է. յաղաղակ հարկանել, եւ
ի ձեռոս բերել զոր ինչ տեսանէ : Աշխարհս
րուի նմա տերութիւն իւր. անբաւական
գոյով յառաջ բերել ինչ, զրանդելն սիրե,
իրք ի ցուցանել զկար գօրութեան իւրոյ :
Երէ տեղի տացի նախալին հաճոյից նորա,
յանելուն թիւք նոցին, եւ չկարեն որ զնո-
վառ կան զդեմ կալ կամաց նորա առանց
շարժելոյ զքարկութիւն նորա :

Ճանաչումն հառասարութեան, փո-
խանակութեան պարտուց եւ իրաւանց
ի մեջ մարդկան, չունի ինչ մուտ ի միտս
նորա :

Մեծանայ նա առանց ճանաչելոյ քէ
պարսի առ ծնողս իւր երախտազիտու-
թիւն եւ զորով յարզական, եւ առ ամե-

նայն մարդիկ ճեռասուու ինչ բարեփրու-
րիւն , առ Աստուած Երկրպագուրիւն ,
եւ առ բարոյականուրիւն Երկխողած իմն
նպատակուրիւն : Օքենք իւր ցանկու-
րիւն իւր է , եւ իրաւունք իւր գուար-
ձուրիւն իւր , զրկանք եւ վիշտը բաժին
է այլոց ամենէցուն :

Ասիցեն , թէ յաճախ յարաքերուրիւնք
որ ընդ այլ մանկունս , եւ ազդարարու-
րիւնք բաշափորձ արանց լուսաւորելով
զմիսու նորա , ուղղէսցեն եւ զբարս նորա ,
եւ անձնասիրուրիւն նորա յաղընցի կամ
քերեւս տկարասցի մարտելով ընդ այ-
լոցն անձնասիրուրիւն :

Քնիալցի նա անշուշտ յաճախ եւ խիստ
դաս խրատուց , ուսցի նա անշուշտ
յարգոյ համարել զցանկուրիւն եւ զկամս
այլոց . այլ յորժամ առ այն եւեր նպա-
տակիցի նա , փոխանակ զի չկարիցէ

ունել զրկմ , փոխանակ նամոյ , բարի եւ
սիրելի լինելոյ , լիցի նա վաս եւ կեղ-
ծաւոր :

Մանուկ որ ի կարի իմն սիրոյ եւ
զգուանաց ծնողացն զեղծցի , երէ ոչ
յառանձին իմն խնամոց բնուրեան հե-
զանամբոյր իցէ ծնեալ , բուռն լիցի նա
բնաւորուրեամբ , անտանելի բունաւոր
որ առ այս , եւ մեղլ առ անձն , զոն
լիցի նակամիտուրեանց իւրոց :

Առ ուղղել զմանուկ այնպիսի՝ պարտ
է ուսուցանել նմա զի յամենայն խոր-
հուրդու իւր եւ ի գործս զԱստուած առաջի
աչաց ունիցի , որ եւ յառուր միում հա-
մարս պահանջնցէ ի նմանէ : Եւ թէ այս
Աստուած խիստ եւ բարի է միանգամայն ,
եւ թէ սահմանեալ է զնա բաղցրագոյն
աւուրց ընկերական կենաց , եւ թէ ամե-
նայն օգուտը եւ ամենայն պարտք վի-

Ճակի մարդոյ բովանդակի ի յառեծ իմն
փոխանակութիւն ծառայութեանց , և
թէ ապահովութիւն անձին իւրոյ և ան-
դորրութիւն՝ կախի մեծապէս զայլոց ,
և թէ՝ երէ ջառնիցէ ինքն ինչ վասն
նոցա , չունիցի և ինքն իրաւուն գտա-
նել օգնութիւն ինչ ի նոցանէ : Ցործամ
յանդամարդիցի նա ի ճշմարտութեանց
աստի , յալնմամ ամենայն բարոյական
մտածութիւնը դիւրին երեւեցին նմա
յըմբունել : Պատրաստեսցեն զինզի նորա
ընդունել զաւետարանական սերմն բարի
և պաղպերեսցէ զասուածային զայս
զգացումն՝ որ կոչի *սկր*, և սահմել զբաւ-
կան նակամիտութիւնն , անա առաջին
փոյք դաստիարակութեան . այլ քանին
դժուարութիւնը ոչ ընդ առաջ ելանիցէն
այնմ.....

Երէ ջանալցէ որ յադրել նոցին , բըու-

նաւոր ոմն երեւիցի նա , և երէ բոյ
տայցէ այնց՝ ընդդեմ պարտուց իւրոց
գործիցի , և արժանի մեղադրանաց լիցի .
զի յառուր միում որդիք նորա ինքնին ,
զո՞ն սխալանաց հօրն եղեալ՝ լիրակի
անգոստեցէն զնա :

Մանկունք անձնասէրր են ի բնէ , պա-
նանջողը , ապերախսոք , բարկացողը ,
սոսախօս , և որկրամոլ : Տկարութիւն
ծնողացն և ամնոգութիւնն՝ գորամա-
դրութիւնն զայսոսիկ ի սովորութիւնն
փոխէ ի բարս նոցա և ի մոլութիւն :

Ընդ սկսանել երեւիլ իմացականու-
թեանն պարտին զարրուցանել զիսիդնն ,
և սովորեցուցանել զերկոսին զսսա ի
սերս իմն միուրիւն , ի նապատակութիւն
միմեանց :

Ընդարձակել և զարդարել զմիտս՝ և
կարեւոր ինչ վախճան . զօրացուցանել

զբանն եւ շարժել գնաշակ բարոյն , կա-
րեւորագոյն եւս է :

Գիտութիւնն ոչ միայն յեղանակ ինչ է
համելոյ զմետաքննութիւն մեր , կամ
գուստելոյ ի բնուրեանն տարերս ինչ
հանգուեան , այլ մանաւանդ ծանօթու-
թիւն ինչ է ընդարձակութեան կարգի եւ
ձշմարտութեանն . և ճանաչել՝ թէ պարտ
է ունել զնոսին ի կանոն կենաց մերոց :

Թեպէս եւ մարդն այնչափ փափարող
է ճանաչել զայն ամենայն որ արտարոյ
է նմա , այլ հասարակաբար անփոյր իմն
իմնի ճանաչել զանձն :

Զէ շատ գաստիարակութեան տրա-
մադրել զմանկունս փոյք ունել զմակա-
միտութեանց գնաշակաց եւ զկրից իւ-
թեանց , այլ եւ ուսուցանել նոցա տիրել
այնց : Այլ թէ ընդէք իցէ զի այսչափ
անփութութիւն լիր ինչ այսպիսի տէսա-

նիցի , որ արժանի է մեծի մտադրութեան .
— վասն զի ծնողը , եւ վարժապիտը
եւ աշակերտը միանգամայն խոյս տան
յերկար եւ դժուարին ջանից , եւ զի բուի
նոցա զիւրագոյն յոյժ պարապիլ միայն
ի կարեւոր ծանօթութիւնս շահեկան կամ
երեւելի պաշտամանց :

Յորժամ ժամանակի եւ հանգամանաց
դիպուածոյ բռուուն զխնամս բարոյական
դաստիարակութեան , պարտին զուշա-
կել թէ զինչ լինիցի այն...:

Առանց յայտնապէս ընդհարկանելոյ
վնդ ցաւակից այս բերումն , մարք է
դարման տանել այնմ , սակաւիկ մի այլ
ինչ խնդրել ի գրաւոր ուսմունսն , քան
զինանակ կրելոյ եւ մեծացուցանելոյ
զիմացականութիւնն :

Ո՞չ ապարէն նինքն աւանդեցին մեզ
գրով զպատուերս եւ զկանոնս , հանդերձ

զանազան յեղանակօք , յորոց ցուցյուր սպառանելիաց զբարյալիան մասն այնչափ սրանչելի գործոց : Ումանք ուսանիցին անտի՝ գոնէ դիտել զանազան աստիճան զգացողութեանց , զաղետալի արդիւնս կրից , զքերութիւնս և նանգամանս , զմոլութիւնս և զառաքինութիւնս , որը անշաղար բախին ընդ միմեանս յընկերական մրցարանի , և քերեւս անցանել յայնկոյս վտանգուոր կոռուոյն այնորիկ առանց ինչ վեասուց խողի :

Այլ ուսանիցին անտի առաւել եւս , թէ ամենայն մարդկային բարյականութիւն անկատար լիներ և ամսառյգ , երկ չուներ նա ի նիմն զբարյալիան ինչ յայտնեալ յԱստուծոյ , զԱւետարանն :

Ես քեպես Աւետարանականն բարյալիան է անշուշտ միայն կատարեալ ,

սակայն բազումք ի մէջ անուամբ եւերքիառանելից չկամին խնդրել յԱւետարանի գկանոնս բարուց իւրեանց.....

Աւդուրիւնն է պատուականագոյն հանգամանք մտաց մարդոյն , ապա պարտ է կանուխ սովորեցուցանել զմանկունս ցանկալ այնմ , ևս ուղիել զամենայն դաստիարակութիւն նոցա սուսեպիական ուսմունս , առնել զբանն նոցա արրուն ինչ առաջնորդ . ևս զերեւակայութիւնն նյու ինչ գերի : Արտաքոյ այսր ձանաղարնի զնան նորա ի կորուստ :

Երեւորձն երեմն դարձուցանէ զնոսա անտի , այլ այն յետ բազում անգամ մոլորելոյ ևս սխալմամբ թիւթելոյ :

Միտքոր անգործ մնայցեն՝ իբրեւ զջուր իմն է՝ որ անշարժ ապականի , ի զուրկամին գտանել կատարեալ իմն նմանու-

րիւն ի մէջ իմացականութեան մտաց զոր
անգործութիւնն չէ բեղմնաւորեալ, և
ի մէջ անգործ էրկրին. քանզի արտա-
դրական կարողութիւնը ի հանգստեան
ժողովին ի հոդ էրկրին. և ընդ հակա-
ռակն կորհիչին այնք յանգործ միտու :

Ի բարոյական կարգին, որպէս և ի
բնական անը՝ արագ ինչ զարգացումն
չունի հաստատութիւն և յարատեաու-
թիւն :

Ծանօթութիւնը լոյժ դիւրութեամբ
ստացեալը, նոյնպէս մոռացեալը լինին :
Յիշողութիւնն զայն միայն սպանէ, որ
ծանրագնի ենեալ է նմա :

Ի մէջ ուսմանց և տրնութեանց պա-
շարին երբեմն վհատական խորհրդովք.
զի իմացականութիւն մտաց հազիւ սկը-
սանի սփոռել զպատուական լոյս իւր,
զայ հասակն մքագնել զայն, կամ մահն

շիշուցանէ զայն խպատ. : Հարցանեն
յայնձամ, թէ զինչ վախճան այնչափ
ջանից եւ աշխատութեան : Այլ բանն ոչ
յապաղէ առնել պատասխանի այնմ, թէ
ուսումնն ազնուազոյն ի պարապմուն
մարդոյ, տայ նմա գոտանել օր ջստ օրէ
զվարձս աշխատութեան իւրոյ ի ստո-
ցուածս մտաց իւրոց, Երէ կամիցի նա
ուղղել զմայեցուած իւր առ բարձրազոյն
ինչ առարկայ, տեսէ անդ յեղանակ ինչ
ընդլիմանալոյ նզման ապականարար
նէշութեանց, և կատարելազործելոյ
գնողի իւր ծանօթութեամբ և սփրով
բարւոյն : « Ոչ ոք պատուառոր մարդ
« լինիցի՝ Երէ ոչ ոք գերապանձ իմն ձրիւք
« օծեալ իցէ, և ի մանկութենի նետէ
« ի մէջ զեղեցիկ իրաց վարժեալ, և
« զմնացորդ աւուրս կենացն զնէս կըր-
« թեալ նոցին ջանիւք. » Պղասոն :

Ճշմարտութիւնն նակառակ է մոլորութեան, բարբարտութիւնն էն եղբունք են ոքք բանդեն զաշխարհն :

Ճշմարտութիւնն ոչ անկանի ընդ միով մարդով, առ ցեղ մի մարդկան, կամ առ մի եւեր ժողովուրդ երկրի :

Կենք ճշմարտութեան է բարութիւնն, պիտանութիւն էն ընդհանրութիւն :

Կիրք մարդկան էն կանխակալ սովորութիւն՝ խաւար է ոք պատի զնովաւ : Օրենք քնութեան՝ է լոյս նորա :

Ընդէր ընդհանուր անձնասիրութիւնն, ընդէր այնչափ արծարսիրութիւնն, իշխանասիրութիւնն, ոզին վրեժինդրութեան, փոխանակ մարդասիրութեան :

Ընդէր այնչափ փառասիրութիւնն, յորոց էն ոձիրք այնքանիք :

Ընդէր այնչափ սպանութիւնն, շնուրիւնք, ապերախտութիւն, զրաբարու-

րիւնք, ընդ վայր բափառմունք, եւ ապականութիւն :

Երկու են պատճառք. մոլորութիւն էն քշուառութիւն :

Միայնակ դարման՝ բարոյական ճշշմարտութիւն, էն կրօն :

Ի գուր պատաղիս դու, տանջիս էն բափես զիսելսդ առ ի լուուլ զայն սատուածային կարողութիւնն. Ի գուր բարբարիս դու յամենայն զիտութիւնն, որով այնչափ նպարտացեալ էս. զի նշանք զրանաշուի, էն զիծք երկրաչափութեան, այսորիկ ընդարձակ տարածութիւնք իմացականութեան, ոչ այլ ինչ տայցենք բեզ՝ բայց գտնուն զիտնականի :

« Աշխատիմք մեր լուուլ զիշողութիւնն, էն բողումք զիմացութիւնն էն « զիսիմն դատարկ : » Մոնիայն :

« Վատանգառք է կարի իմն ցուցանել

« մարդոյ, թէ քանի հաւասար է նա
« անասնց, առանց ցուցանելոյ նմա
« զմեծուրիւն նորա' այլ եւ վտանգաւոր
« է կարի իմն ցուցանել նմա զմեծուրիւն
« նորա առանց նուաստուրեան իւրոյ.
« է առաւել եւս վտանգաւոր բողոք
« զնա անգիտանայ գերկոսին : » Փաս :
« Հաստատեմք մեր, թէ նոզիք որ
« առաւելուրեամբ իմն իցեն օժտեալը,
« յոռեզոյն լինին յամենայնի՝ վասն ոչ
« բարոք դաստիարակուրեան : Ապս
« հաւատանը դուք արդեօր, թէ մեծամեծ
« յանցանքն եւ ծայրագոյն ջարուրիւնն
« բերին իռամմիկ նորոց, եւ ոչ ի նորոց
« ինչ ապականելոյ յորի դաստիարա-
« կուրեամբ : » Պիտոն :

Երէ կրրուրեամբ հասանեն բարեխառ-
նել եւ փոխել եւս զբարս անասնց, որ-
պիսի բարոյական արդեանց չկարիցեն

ակն ունել, յորժամ կամիցին նոյնակս
աշխատել իդաստիարակուրիւն մարդոյ:

Սյս դաստիարակուրիւն գոականին
անկատար իմն եղանակա. փորձեալ է .
թէպէսեւ անբան օգուտ մասուցանէ
մարդոյ քրիստոնեուրիւնն :

Մարդն ընդունակ է երից ազգ դաս-
տիարակուրեան, բնական դաստիարա-
կուրեան, բարոյական դաստիարակու-
րեան, եւ իմացական դաստիարակու-
րեան. առաշինն ունէր տեղի մեծ ի քա-
դաքական դաստիարակուրիւն հնոց :
Զարդիս՝ կրրուրիւն մարմնոյ, թէպէսեւ
չէ մասն օրինաց տէրուրեան, բայց կա-
րեւոր է յոյժ վասն առողջուրեան Եւ
դիւրաշարժուրեան :

Յետ բնական դաստիարակուրեան ,
զայ դաստիարակուրիւն բարոյական ,
զոր հաւատամբ մեր մայրական զրոյ ,

գորմէ ճառել ունի Դ գյուխ զրոց : Իսկ իմացականն դաստիարակութիւն՝ անկանի վաքժապետաց, Եւ նպատակ նորին է Քեղմնաւորել զխորհուրդն, որպես նպատակ բարոյական դաստիարակութեան է կենդանացուցանել զնողին, Եւ կոչել զնա ի դաստատան գործոց մերոց :

Մինչեւ ոչ անփոյք լեալ ինեն կրրել գգացողութիւնս զերազոյն պահապան արդարութեան, բարեսիրութեան Եւ յարգութեան, Եւ մինչեւ ոչ զրկիցէ դաստիարակութիւն զամենայն մարդիկ, այսինքն զմբաքանչիւր կենդանական, ընկերական, Եւ իմացական պիտոյս նոցա, Եւ ոչ նիմն այնորիկ դիցէ զկրօնն, միայնակ օրինադրութիւն բարոյականին, տեսդի միշտի նախատինս քաղաքականութեան, Քնական Եւ անասնական կիրքն տիրես-

ցեն բազմութեան, Եւ անձնասիրական փառատիրութիւն տիրեսցէ խոռվեալ մտաց ի կառավարել զայն :

Ոչ երեւ պակասութիւն մտաց, այլ պակասութիւն փարուց կորոյ զազգու :

Դիտութիւն մեռեալ լեզուաց կարե դարձեալ մերձեցուցանել զմարդիկ, սկզբ բունք Աւետարանին միայն կարեն միաւորել զնոսա :

Սրդ՝ Երեւելի ինչ վոփոխութիւն ներգործեալ է ի բարս մարդկան, Եռանդ ինչ անակնկալ բերի ի նոսա : Ամենայն մարդիկ կամին նրանանզիլ, ամենայն մարդիկ կամին աշխատիլ : Իմացականութիւնն Եւ զիտութիւնն ազնուականացեան էն, ամենայն աշխարհ անձկայ այնին :

Բայց զայս կարեւոր կրրութիւն ո՞րպէս իջուցանել առ ժողովուրդն . ո՞րպէս տանել զայն ի զիւղս, Եւ ո՞րպէս առնել զայն

ընդհանուր ի գուատի միում, ուր դիւրսնաւ է յօգուռ հասարակաց, գուանի այն տակախն արհամարհեալ յանձնահանակ կամաց, և հայածեալ յանձնասէք շահուց մասնաւորաց..... անս յայս հանգամանս է այսօր դաստիարակուրին մանկանց յազգի մէրում...

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՅԱՂԱԳՍ ԴԱՍՏԵՍՐԱԿՈՒԹԵՎՆ
ՄԱՆԿԱՅՑ.

« Յետուստ դաստիարակութեան բաքուցա-
« նին զաղոնիք կատարելութեան և, երջան-
« կութեան մարդկան. » ՔԱՆԴ :

Առ ի բարուոք սնուցանել զմանուկն՝
պարտ է ընդ հասկանալ զեզուն ար-
տասանել յականց նորա զարբազան
անուն Աստուծոյ, որպէս զի սիրու նորա
շարժեալ գօրուրեամբ խորհրդաւոր այսր
անուան՝ դիմեսց առ. Նա, որում նը-
մանի և ի խնդիր է :

Եւ որպէս զի սոյն այս ծանօթուրինս
լիցի ըստ արժանույն յամենայնի, պի-
տոյ են երկու ինչ, առաջինն ևս կարե-
ւորն է զի լիցի այն հաւատով ևս յար-

գուրեամբ. Եւ Երկրորդ՝ զի յարեսցին ի ծանօթուրին Աստուածային անուան պարտուաստշամ բացատրուրինք, որպէս զի իմասցի մանուկն զայն գոր կարից իմանալ զԱստուծոյ ի վիճակի իւրում, Եւ մանաւանդ զի շարժեսցէ զսիրտ նորա Եւ դարձուսցէ զայն առ Աստուած սիրոլ :

Պարտ է նախ՝ յանդիման առնել նմա զԱստուած իբր նայր հասարակաց մարդկան, Եւ աղյօն ամենայն քարուրեանց. ապա յետոյ ուրեմն՝ յորժամ ունիցի նա խիդա մտաց, պարտի խօսել նմա ըգզիսուրենեն Աստուծոյ, զանհուն իմացականուրենէ նորին, զի դիրաւ իմասցի նա, քե որ արարեալ է զամենայն, պէտք Են նմա տեսանել Եւ զիտել զամենայն։ Յայնիման Երե ասիցի մանկանն՝ քե ընթեռնու Աստուած ի սիրտ նորա Եւ զփորքիկ խորհուրդ Եւ զգադանի

ցանկուրիւնս իւր, Եւ վասն այսորիկ չկարէ նա բազուցանել ինչ ի նմանէ, հաւասայցէ նա Եւ անհանգիստ լիցի, յորժամ զործեալ իցէ չար ինչ ծածուկ ի ծնողաց կամ ի վարժապեստաց իւրոց, Եւ յորժամ կեղծիցէ նա զաշմարտուրինն, քանզի հաւատայ նա Երե ետես զայն Աստուած :

Արդ՝ Երե ետես զայն Աստուած իբրեւ Հայր նորա՝ ապա նայի ի նաև անուրեամբ, յորժամ քարիս առնիցէ. տնամուրեամբ՝ յորժամ չարիս զործիցէ. վարձատրեսցէ զնա յառաջնումն, Եւ պատմեսցէ զնա լերկրորդին :

Այսու օրինակա հաւատայ նա միանգամայն ի գերազոյն դատառործ՝ որ նատուցանք իւրաքանչիւր չստ զործոց իւրոց, բայց զրուրեամբ առանել քան արդարուրեամբ. քանզի Հայր է նախ, ապա դատառործ :

Թեպէտ Եւ այս ամենայն ոչ լիցի
ի միում առուր Եւ ի միում նուազի ,
թեպէտ Եւ այս ամենայն կէոր տեսու-
թեան , ընդ որով յանդիման լինի Սո-
ստուած մանկանց , ի պարագայից անտի
կախիցին , ոչ կարեն վրիպիլ , յորդան
տնօսմ մի անուն Սոստուծոյ հաստա-
տեալ է ի միուս մանկան :

Յայնժամ ընդունի մարդն անյազ իմն
նետաքննութեամբ զայն ամենայն զոր
ուսուցանեն նմազան . ի սոյն վերաբերեա-
լըս . Եւ քանզի ունի նա ի մատոա հասակի
իւրմէ զաջակ գերբնական նրաշից ,
այն ամենայն որ ասի զԱստուծոյ , ըգ-
կատարելութեանց , զնախախնամութե-
նեն , Եւ զարանչելեաց նորին , զերկնից ,
զհանդերձեալ կենաց , Եւ զյախտենա-
կանութենեն , զմայեցուցանէ զնա , Եւ
շարժէ ի նմա զցանկութիւն ճանաչելոյ
զգերագոյն զայն աշխարհ : Վասն այ-

սորիկ այնչափ սիրեն մանկունք զպատ-
մուրիւն սուրբ զրոց , յորում Սոստուած
յանդիման լինի , Եւ յայտնի լիւրաքան-
չիւրժամանակի մեծամիրաշ զօրութեամբ :

Որք ահօգուատ Եւ առելորդ համարին
զի խօսիցի մանկանն զԱստուծոյ յա-
ռաջին անդ տիս հասակի նորա , ոչ
տեսանեն՝ քէ բռուն զմիտս նորա Եւ
զսիրտն զուրկ յամենայն սննդենէ Եւ
ի կարեւորագոյն զօրութենէ . որով Եւ
ինքնին զնետ գայ՝ զի մասուկն ի ձարակ
մտաց իւրոց ի խնդիր լիցի առասպե-
լական , մտացածին Եւ աղճատեալ պատ-
մուրեանց պառառանց կամ դայեկաց ,
որով Եւ եղծցի երեւակալութիւն նորա:

Այսպէս պարտ է սկսանէլ Եւ հանա-
պազորդէլ զդաստիարակութիւն ման-
կան Եւ յամենայն հասակի . քանզի
դաստիարակութիւնն սկսանի Եւ վախ-
ճան առնու ընդ մարդոյն :

Սնուսշիր զմանկուն ձեր ի սերն Աստուծոյ, եւ յերկիւղ պատուիրանաց նորա. ցուցեք նոցա զմանապարհ տաճարին, առաջնորդեցեք նոցա առ. Անդանն, սովորեցուցեք զնոսա ի սրբութիւն :

Երե ունիցին նորա հաւասոս խիգայիսցեն ի վերայ արկածից եւ քշուառուրեանց . կեանք նոցա քերեւ. լիցին ի կրել :

Միրեսցեն զձեզ երախտագէտ մտօր, եւ յարգեսցեն զձեզ պարտեօր :

Գիտասշիր քաջ, քէ հայրական իշխանութիւնն չունի նիմն, յորժամ չից. այն յեցեալ յԱստուած, եւ քէ մանուկ որ չունի ի սանձ ոչ զնայր իւր եւ ոչ զԱստուած, անպատի առնէ զընտացիս իւր, եւ ի կորուստ զնայ:

Սնուսշիր զնոսա յողորմութիւն եւ ի սեր նմանեաց ձերոց, մի դարձուսշիր զաջս մանկանց ի գրգիւկաց աղրատին .

սովորեցուցեք զնոսա ի տեսանել զվիշտքս աղրատաց՝ ի մխիրարել զնոսա. քանզի ամենայն մարդիկ եղբարք են, եւ անձնասիրութիւնն սպանան զընկերութիւնս :

Բացէք զձեռս նոցա յողորմութիւն, եւ զսիրս նոցա ի մարդասիրութիւն : Մանուկն մեծատան որ ոչ տայ զկես հացին խրոյ մանկան աղրատին, ոչ լիցի երջանիկ ապա, եւ արժանի ուրեմն և հիգուրեան նորին :

Պատմեցէք նոցա զերբեմն փառան եւ զայմեան հանգաման Հայրենեաց ձերոց, զի մատադ սիրտք նոցա զուարձացեալ եւ զգածեալ մխանգամայն զեղեցիկ եւ տխուր լիշտակօր, զփտացէն քէ զինջ ունին առնել նմա ի պարտուց եւ յիրաւանց ժառանգութեան խրեանց :

Հսկեցէք ի վերայ հայեցուածոց նոցա, զի մի մոլորիցին զմետ նրապուրանաց

մոլորեան . կապեցէք զցանկուրիւն
նոցա ընտ գործոց բարեաց , և վարե-
ցէք զնոսա ի լրումն պարտուց խրեանց,
օրինակօք ձերովք :

Աւատոցէք նոցա՝ թէ նրակէս պարտ է
տիրել կրիգ :

Մանուկ չար տկարացուցանէ զմար-
մին իւր և անբանացուցանէ զմողին ,
յիշողուրիւն նորա շիշանի , խմացակա-
նուրիւնն նուաստանայ , և գեղեցկու-
րիւն նոգույն եղծանի . ընդ նմին և
կերպարանը դիմաց նորա տղեղանան ,
և մարմին նիսարի :

Մի կարի իմն առանելուր զպիտոյս
կենաց նոցա , և արարէք զի սակառուր
բաւականացին :

Եւ մի ջատէք զանդամս նոցա մեղ-
կուրեամբ . քանզի այր որոյ բագուկ
չէ բաւական կարեւոր պիտոյլից իւ-
րոց , պատառաբոյծ ոմն է նա ի վե-

րայ երկրի , և շողորոր մեծատան :

Ինամ տարջիր հանգամանաց զոր
շնկալան նորա ի բնուրենին . և մի շա-
նայր յարմարել զայն ընդ հանգամանաց
ձերոց . զի բարին նոցա է ի տրամա-
դրուրեան անդ նոցա . արուեստ մեծ
է ճանաչէլ զայն և օգնել նմին :

Քննեցէք զմանկունս մեր և տեսէք
զկոչումն նոցին , յոր նախախնամուր-
իւնն սահմանեալ է զնոսին :

Տուք նոցա յաձախէլ առ . կիրք և
տուրինի անձինս . քանզի չիք ինչ որ
այնպէս ազդիցէ համեառ զգացողուրեան
և դարձուսէ զայն ի շատդաց մոլու-
րեան՝ որպէս պարկեշտուրիւն վարուց ,
բեղմանարուրիւն մտաց , և կարգա-
ւորուրիւն կենաց նոցա :

Արարէք ի նոցանէ արս պիտանիս
հասարակաց Ազգին մերոյ . մի բողոք
զնոսա պարապիլ միայն յարուեստս

զունքառոքեան, այլ յայն՝ որ ինչ օգնակարն իցէ Հայրենեաց :

Պարտիք Հայրենեաց ձերոց ստարինիքաղացիս. ապա մի տալը նմա անդամն արտարնայարդարս եւ յանդորձութիւն նատեալս :

Հարկ է զի հայրական եւ մայրական սերն ի լրմանէ պարտուցս այսոցիկ հանցէ զիւրն մխիրաբութիւն :

Պարտին ծնողը սիրել զմանելուն իւրեանց առանել քան զինքեանս, եւ քան զանձնական մխիրաբութիւնս իւրեանց. երջանիկ առնել զնոսս, յապահովել զապազայն նոցս տալ եւ ի հանդերձելումն :

Զայս անա պարտ է նոցս ունել կտորնալուկի :

Թեպէն եւ մօրն եւ նօր հասարակաց են ուստերք եւ դստերք, բայց առանելապէս մարց նոցս պանեալ են խնամք

ազդելոյ գուքը քարի վարուց ի սիրո դստերաց իւրեանց : Աչ և շատ ասէլ նոցս միայն թէ « Պարկեշտ վերուք » այլ եւ օճանակել, ցուցանել թէ որոնց օրինական եւ լիմ իմիք անկ է նոցս լինել այնալիսի . զգացուցանել նոցս զյարգ պարկեշտութեան, եւ սիրել տայ նոցս զայն, յանձնին բերել զառարինութիւն բանիք եւ օրինական : Այսպիսի են ձշմարիտ պարտը մարցն :

Զայսմանէ եւ այլուր առանձինն :

Բազումք ի ծնողաց սխալին մեծագևս ածելով զմանելուն իւրեանց ի սեսարանս : Թեատրոն, որպէս եւ առասպել պատմութիւնք, եւ տեսիլ անպարկեշտ պատկերաց, արկանեն նուր ի միտս, բորբոքէն զերեւակայութիւն, եւ մեղկացուցանեն զսիրտն . որոց աղետալի մետեւանքն առանձին միշտ

Սակայն չէ պարտ տիրաբար արգե-

յուլ զայտոսիկ. քանզի ամենայն արգելք
վնասեն ազատութեան, և առանելուն
զցանկութիւն :

Պարտ է միայն, որքասի հնար իցէ
առնել յայն ընտրութիւն, և կանուխ
սովորեցուցանել զմանուկն առնել ընտ-
րութիւն, երէ լընթերցումն զրոց որք
զարդարեն զմիսո և զմիրտն, և երէ ի
հայեցումն երեւելի զործոց արուեստին,
որք զգածեն զմիսո ընդ այն որ մեծ է
և զեղեցիկ. կամ ընդ այն՝ որ ցուցանե
զբութիւնն ի մարքութեան և ի պար-
գութեան խրում :

« Յորժամ դատողական հասակն ման-
« կութեան մերձենայ, ասաց ոմն ի բա-
« րոյականաց, մատուսչիք մանկանց
« տէսարանս որք սանձեն զնոսա, և
« ոչ որ զրգուեն զնոսա. տաջիք փոփո-
« խութիւն երեւակայութեան նոցին ա-
« ռարկայիք՝ որք փոխանակ բորբ-

« քելոյ զգացողութիւնս նոցա՝ սանձեն
« զբութիւնն : Ծառ չափու լուսա-
« ւորութեան նոցին՝ ընտրեցէք զգաղաւ
« փար որ պատշաճն իցէ. ըստ բորբոքէլ
« ցանկութեան նոցա՝ ընտրեցէք զյար-
« մար պատկերս ի սանձել զայն :

Երէ գործ իցէ ձեր ընդ անկիրրս և
խիստս ի բնէ՝ լաւ և զանալ պատուով
և զգալ տալով սանձել՝ քան երկիրդիւ:

Պարտ է նօրն սովորեցուցանել զմա-
նուկն իւր առնել բարիս ինքնին շար-
մեալ մանաւանդ՝ քան օտար ինչ եր-
կիրդիւ կամ ակնածութեամբ :

Այս զանազանութիւն է ի մեջ նօր,
և ի մեջ մանկավարժին :

Հայր որ չկարէ վարի այսպէս,
պարտի խոստովան լինել, քե չզփուն
կառավարէլ զորդիս :

Հարուածք զանից՝ վասն անասնց
են, որք ոչ մանաչեն զիրաւունս: Նա-

խատինք եւ սպառնալիք՝ գերեաց վասն։
Թր միանգամ սովորեալ է յայն՝ ջնառ
մարի ինչ զայն։

Այլ իրաւութեան, գեղեցկուրին զոր-
ծոյն, նաևնուրին յաւ արանց, սպա-
տին, հասարակաց հաւանուրին եւ
համուրին ներքին, եւ զովեստն որ ի
զիսուդաց անսի հասանէ ի դրուատիս
առարինի զործոց. Եւ հակառակ նոցին,
տգեղուրին զործոյն, նախատինը, ցաւ
սրակ, եւ հասարակաց պարսու՝ այսու-
թիկ են զենք, արծար եւ խրան ազնուա-
տոնն անձանց, ի կամս համեստ զործոյ։

« Առաջինն յամենայն պատուերս,
« զիսուորն եւ նիմնականն յայնս որք
« հային ի նպատակն եւ ի վախճան
« կրրուրեան, եւ զոր կամիմ առաւել
« յեղեղել, վասն զի սակաւք են որ ըստ
« այնմ վարիցին, և ունել առաւել
« փոյք եւ շանս ի կրրել եւ ի յարգել

« զբնական եւ զենպհական բարիս, քան
« դիզել եւ սուանալ զարտարին բարիսն,
« սուաւել խանդակար լինել առ իմաս-
« տուրիսն քան առ զիտուրինն եւ առ
« արուեստն . կրրել մանաւանդ զդատ
« տումն մտաց, եւ նեսեւաբար զկամն
« եւ զիսիդն, քան լիուլ զիշողուրինն
« եւ զեռուցանել գերեւակայուրինն։ »

ՇԱՐԱՆ.

Դաստիարակութիւն և Սովորութիւն :

Բնութիւնն արկանէ ի սիրո մանկանց զնախսկին սերմանս առաքինութեան .

Դաստիարակութիւնն՝ այսինքն , պա-

տուհրքն զորս տան մանկանց՝ զարգա-
ցուցան զնոսա . Եւ Սովորութիւնն ըն-
տելացուցան զնոսա Եւ Եւս :

Անս կանութելութիւնն յառաջ զայ
յաս երից պատճառաց :

Երկ մին Եւեր անոփի պակասիցի սուս-
րինութեան , թերակատար լիցի այն :

Բնութիւնն առանց դաստիարակու-
թեան անորոշ ինչ առաջնորդ է :

Դաստիարակութիւնն առանց բնու-
թեան տկար և անզօր և առանց բնու-
թեան և առանց դաստիարակութեան
կրրութիւն՝ յառաջ բերէ առաքինութիւն
ինչ անկանոն Եւ թերի :

Պիտոյ են յերկրագործութիւն Երկիր
ինչ բարի , բառական ոք մշակ Եւ ընտիր

ԳԼՈՒԽ Բ.

Դաստութք և կանոնք ի զրոց Պլուտարքեայ
վասն Դաստիարակութեան մանկանց :

Վաս անունն ծնողաց՝ նախատինք
են զաւակաց , որ զամենայն առուրս
կենաց՝ արկանէ զնոսա ընդ դառն
պարսաւանօր :

Իսկ ընդհակառակն որոց ծնողն
վայելեն զիարկն նասարակաց՝ զուսնեն
նորս անոփի ազնուական ինչ նամար-
ձակութիւն :

Այն որ նասարակաբար ասի զդիտու-
թեանց Եւ զարուեստից , ընդհանրապէս
կարէ պատշաճի առաքինութեանն :

Երեք ինչ զուգընթաց են ի կատարելա-
գործել զառաքինութիւնն . Բնութիւն ,

սերմանիք: Ի դաստիարակութեան՝ բնու-
թիւնն է երկիրն, վարժապետն է մշակն,
եւ պատուերք սերմանիքն են :

Բնաւ էն ոչ իսկ երկբայիմ ես, քե-
կրեին պատմառքն չիցեն զուգը նրացս
լեալ իւ կազմէլ զնողիս Պիւրագորայ,
Անլրատոյ էն. Պղասոնի, եւ այլ մեծա-
մեծ արանց որք սուացան իբրև զնոսս
անուն անմահական :

Ապա Երանի նոցա, որոց բաշխեաց
Աստուած բարութեամբն իւրով զայս
ամենայն առառելութիւն :

Սակայն են ոչ իսկ կարծեմ, քե որք
ոչ այսպիսի նոգույ զիսեալ իցեն, չկա-
րիցեն օժանդակ ինչ դաստիարակու-
թեամբ դարման տանել թերութեան բնու-
թեանն են շանել :

Դաստիարակութիւննու զբնականիք-
ութիւնն. են ջիր ինչ որ աշխատութեամբ
են կրութեամբ ջնասանիցեն պատակին:

Դիւրագոյն բանք փախչին յանփոյք
մոտաց, մոտադրութիւնն դիւրաւ ըմբռնել
տայ զդժուարագոյնն :

Կարիք ջրոյ զիստագոյն քարինս
ծակեն. շփումն ձեռաց զերկար եւ զաղինն
մաշէ. ապա ձշմարիտ է յոյժ՝ քե հզօ-
րագոյն է աշխատութիւն քան զբնութիւն :

Զիցեն առաջի աջաց են այլ բազում
փորձը կարողութեան :

Երկիր որ բարի իցե՛ լ պակասէլ մշա-
կութեան լինի անպտուղ. աշխատու-
թիւն անդուլ՝ արացէ զայն անդէն
բեղմնաւոր :

Ո՞յր ի ծառոց զորոց անփոյք արացէ:
մշակութիւն՝ ոչ ազազիցին, կամ չկո-
րուսանիցեն զբնական պտղաբերութիւն.
խրեանց :

Իսկ քե բարոր մշակիցին, արմ նոցին
ամի զօրութեամբ են բերէ պտուղ առա-
տութեամբ :

Դատարկութիւն, որկրամոլութիւն է և
հեշտութիւն տկարացուցանեն զիրովի
մարմին, կրրութիւնն է, աշխատու-
թիւն գորացուցանեն գտկարագոյնն :

Զի վարծ՝ նենազանդի ձեռին առաջ-
նորդի, իսկ որովհենազանդի նմա ամսվարծ
է և խստերափ :

Միով բանիւ . ոչ ամա և վայրենազոյն
կենազանիք տեսանին ընտելացեալը կրրու-
թեամբ . և չիցեն բարբ յերկար ինչ
սովորութիւն, և բարոյական առարինու-
թիւնն չկարիցի կոչի իրաւամբ սովո-
րական հանգամանք հոգւոյն :

Պարտ է մարց ինքնին դիեցուցանել
զմանկունս խրեանց. զի նորս առաւել
խմամօք սնուցանեն զնոսա, և յաւեն ևս
ըստ պատշաճի պիտոյից նոցա:

Մայրական սերն առաւել գորովական
է, հզօր և եռանդուն. քանզի ունի զաղ-
թիւրն ի սիրտն իսկ, և ի բնութիւն

անդ է նաստանեալ. իսկ ստնտուացն
գորով՝ վարձկանի է. քանզի և, բնու-
թիւնն ոչ երկ նոցա ինչ այլ մօրն ի վերայ
եդ զարարուսդ:

Աղբերբնայն կարին' զորբնութիւն տալ
նոցա, սահմանեալ էն նախ ի սնունդս
մանկաց:

Զայս ևս ոչ իսկ ևս կենազանեաց զյա-
ցաւ. բնութիւն, և նախատեսութիւն նորին
այնչափ եղեւ. մինչեւ տալ նոցա երկուս
ստինս, զի որոց երկուորեակս ծնանիցին
կարիցեն մատակարարել երկոցունց մի-
անգամայն բաւական սնունդ:

Պարձեալ՝ մարքն որք դիեցուցանեն
զմանկունս խրեանց' առաւել իմն զորով
զգան առ. նոսա. և լիրակի' քանզի չիք
ինչ առաւել բնական :

Ես ոչ տեսանես զի կենազանիքն ևս
որք սնեալ էն ի միասին' դժուարաւ. բո-
ղոսն զմիմեանս :

Ապա պարտ է մարց ինքնին դիեցուանել զմանկուն խրեանց :

Եթէ տկարութիւն խառնուածոյ նոցախափան զնոսա ի պարտուց անտի, յայնժամ պարտին նորա դնել զամենայն ջանս խրեանց ի բարոր ընտրել զատընտուսն որոց յանձնեն զայն :

Եւ իրանի՝ զի եթէ կարեւոր է կրքել գանգամն մանկանց անդեն ի ծնանել նոցա, առ. ի չըռողույ վարակի բնական ինչ պակասութեամբ, ոչինչ ընդհատ կարեւոր է անդեն սկիզբն առնել նրանանգելոյ նետ գնեսն զբնաւորութիւն եւ զբարս նոցա:

Զի միտք մանկանց իբրեւ զիսկուղ ինչ զանգուած է, ընդոնի առանց ինչ ընդդիմութեան զամենայն ձեւս զորս կամիցին տալ նմա, նաստատեալ այնր միանգամ նասական՝ դժուարաւ քերին:

Որպէս կնիք զի դիւրաւ տպաւորի

ի վերայ կակուղ մոմոյ, նոյնպէս եւ պատուերքն իրասուց դիւրաւ տպաւորին ի միտս որ կակուղ են դեռ, եւ բողուն անդ նետս խորինս:

Վասն այսորիկ Պդասոն պատուիրէ ստեսուաց չխօսելքնաւմանկանց առասպեկտ ծաղրականս, որք լնուն զմիտս նոցասուս եւ այլանդակ գաղափարօք :

Սպա պարտին մարքն խնամով լնուորել զնոսա գորս դնեն առ. մանկուն ծառայել նոցա, կամ սնանիլ ընդ նոսաւ:

« Երանի թէ պատուիրս այս ազդէր « ի միտս մարց ազգիս, որք յանձնեն բոլոն « բոլին զմանկուն խրեանց ի ձեռս ան « կիրք ծառայից, եւ պատուիրեն նոցա « զբաղեցուցանել զնոսա անմիտ եւ « այլանդակ առասպեկտօք, յորոց խան « զարեալ երեւակայութիւն մանկանցն, « երկըսոս ելանեն եւ անարիս, ուր եւ « յիւրեանց ստուերէ զարմութիւն ի զիւ-

« շերի, բողեալ զայլ եղծմունան »

Կարեւորագոյն յամենայն դաստիարակութիւնն է ընտրութիւն վարժապետին, որում յանձնի դաստիարակութիւն մտնկանց :

Պարտ է զի ունիցի նա վարս մաքուր եւ զնացս անստուանելի եւ խմասուրին եւ փորձ խորին. քանզի բարոր դաստիարակութիւնն է աղյուր ամենայն առարինութեանց :

Պարտիզանը նեցուկս նաստառեն առ մատադատունկս ծառոց ի պահպանութիւն արմատոց նոցին. նոյնպէս եւ խմասուն դաստիարակն, զի այսպէս ասացից, շրջափակեալ պնդէ զմանուկ աշակերտն պատուիրանօր խրովը, պահունել զվարս նորա յասպականութեն:

Ապա որպիսի անարգանաց չիցեն արժանի ճնողը որք յանցաւոր իմն անփուրութեամբ, կամ զոնկ վնասակա-

րագոյն տղիտուրեամբ՝ յանձն առնեն զմանկունս խրեանց վարժապետաց, որք անուամբ եւեր են վարժապետ, եւ որք ոչ աշխատութիւն յանձն առնուն փորձել, տեսանել եք բաւականիք իցեն պաշտամանն այնորիկ.....

Նաեւ, ոչ սակա, պախարակելի են նորա յորժամ առնեն զայն տղիտուրեամբ. իսկ զինչ ասացից զջարագոյն քան զայն անմտուրենէ, որ յորժամ զանբարի զնացից վարժապետացն լսեն ուստեր գանգատանս, կամ նասանեն երբեմն եւ ի վերայ, բայց եւ այսուկս դեռ ունին զնոսա, անսալով կեղծաւոր բանից նոցա. կամ ստիպողական յանձնարարութեան բարեկամացն

Նման է այս առն նիւանդի որ առ ի նամել զկամս բարեկամին, բողեալ զձարտար բժիշկն, որով յուսայր գտանել բժշկութիւն, զառաջարկեալն ի բարե-

կամեն անտի առնուցու՝ զանհմուտն
եւ անգետ, յորոյ ձեռս նաւաստի էր
մեռանել.....

Նոյնպէս եւ ճանապարհորդ որ ի նաև
ունիցի ելանել, յաղաջանաց բարեկամին
իւրոյ բողեալ զիմուտ որ նաւափար,
նաւատայցէ զանձն տղիտի...

Ամենակալ Տէր, իցէ արժանի անգամ
անուան նօր, նա որ առաւել սիրէ նաճոյ
լինել բարեկամին՝ բան նորայ մանկանց
իւրոց բարուք եւ նաստատուն իմն դաս-
տիարակութիւն.....

Ի դեպ է յիշատակել աստանօր զայն
զոր Կրատէս սովոր էր ասել, թէ ցան-
կալի էր նման ելանել ի բարձրագոյն ուրեք
տեղի բաղարին եւ աղաղակել անտի
բարձրաձայն. « Ո՛վ բաղարացիք, յոր մո-
« լորութիւն անկանիք դուք, դնէք զամե-
« նայն ջանս ձեր ի դիզել ճոխութիւն, եւ
« անփոյք առնեք զբաստիարակութիւն

« մանկանցն, որոց սահմանեալ էր զոյն» :

Եւ ես յաւելից առ այս զեղեցիկ բանս,
թէ նորա որոց խօսեր Կրատէս, նման
են արանց, որոց ի կօշիկն եւեր կայեալ
խնամ, չունին եւ ոչ մի փոյք զոտիցն :

Այսպէս եւ որք բերին այնչափ իմն ի
սէր արծարոյն եւ անզանազանը են ընդ
բարիս մանկանց իւրեանց. զի միայն առ,
կծծի ինչ խնայութեան, ընտրեն դաս-
տիարակս զարս անարժանս, որոց տղի-
տութիւնն դիւրագին է միշտ :

Արհստիպարս յաւուր միում զարժա-
նին ետ պատասխանի. զի տաղանդս
յիսուն խնդրեալ ի վարձ դաստիարակու-
թեան մանկան ուրումն, « Զիարդէ
« աղաղակեաց նայրն, այդրան արծա-
« րով զերի մի ես զնեցից : — Աղէ զնեն
« դու, ասէր Արհստիպարս, եւ երկուս
« ունիցիս, զորդիդ քո եւ զնա զոր զնի-
« ցես : »

« Քանի պապիսի եւ այնպիսի բնաւո-
« րուրեամբ նարք ջգտանին այժմ յազգի
« մերում , եւ առանել եւս թերուրեամբ
« քան զնոսին որք յայնձամ..... »

Կարեւորագոյն ինչ ծնողաց , որում
պարտին քաջիկ ուշ ունել , և հոգալ
վասն մանկանց խրեանց դաստիարա-
կուրին նաստատուն եւ պարկեշտ . այ-
սու եւեր իցէ հնար առաջնորդելոյ զնոսա
յառարինուրին , եւ առարինուրեամբն
յերշանկուրին :

Այլ ամենայն բարիք ոչ սիրոյ եւ ոչ
նետազօտուրեանց մերոց են արժանիք :
Ազնուատոննմուրին՝ ապարէն զանա-
զանուրին ինչ է , որ հրապուրէ զմիսու ,
բայց սակայն ոչ այնչափ մեզ՝ որչափ
նախնեաց մերոց անկանի դա :

Փարրամուրին պիտանի է , այլ ի
բախտեն կախի այն , որ տայ եւ բառ-
նայ ըստ նամոյից : Բազում անգամ ձա-

րակ է այն անհաւատարիմ ծառայից ,
կամ անիրաւ ամբաստանաց որք կամին
կորուսանել զմեզ ի դասու , եւ որ յոռե-
գոյն եւս է , յոյժ մոլի մարդիկ ունին
բաժին յայն.....

Պատիսն յարգոյ առնէ զմարդն , այլ
պայծառուրին նորա չէ նաստատուն :

Գեղեցկուրինն է մի իշանուց՝ որում
առանել ցանկան , այլ եղծանելի ինչ է
այն եւ կորստական :

Առաջուրինն է պատուական ինչ ,
այլ դիւրաւ փոփոխի :

Ոյժ մարմենոյ թուի արժանի նախան-
ձու , այլ նիւանըուրին եւ ծերուրին
եղծանէ զայն . անմիտ է նա՝ որ մեծ ինչ
նամարիցի զայն . եւ յիրափ՝ քանզի
զինչ է ոյժ կորովագոյն առն , առ մեծի
ուժոյ ցլուց , փղաց եւ առիւծուց :

Ապա զիտուրին եւ իմաստուրին են
միայն բարիք զոր կարիցեմբ ունել :

Մարդոյ երկու են կարողութիւնք , որք գերազանցեն զամեներումքք . իմացաւ կանուրիւնն եւ բանն : Միունն է հրամայել՝ եւ միւսունն հնազանդել :

Իմացականուրիւնն չէ ենքակայ՝ ոչ համովից բախտին եւ ոչ հայածմանց զբարտուրեան : Հիւանդուրիւն չտիրենաւ , յորշոմք մերուրեան չքարշամեցուցանն բնաւ զգեղեցկուրիւնն նորա :

Նա միայն՝ միակ առանձնաշնորհուրեամք՝ մանկանայ մերանալով : Ժամանակն որ մաշէ զամենայն , յաւերու զժանօրուրիւն նորա , եւ պատերազմն որ իբրեւ զիեղեղ ինչ սաստիկ զնես քարշէ եւ քանիկ զամենայն որ յանդիման լինի կատաղուրեան նորա , բնակատեալ և յարգել զգիտուրիւնն եւ զիմաստուրիւն :

Եմենար Պողիորկես՝ զինի քանդելոյ եւ յաւար մատնելոյ զբաղարն Սեղացոց , հարցաներ ցՍտիրոն իմաստա-

սեր , թէ եր եւ նորա կորուսեալ ինչ իրադարին . պատասխանի տայր իմաստասերն թէ « Ո՛չ . զի պատերազմն , առև , « չկարէ ընդ կողոպուտս իւր նաշուել « եւ զառարինուրիւնն : »

Պարտ է դաստիարակուրեան զբազմօր տարածել , եւ ոչ երէ զմի եւեր զիտուրիւն ուսուցանել մանկանց , յորմէ յառաջ զայ նոցա սահմանաւոր ինչ եւ թերեւ ծանօրուրիւն , որ հազիւ զանացնի լիսկական տզիտուրեննն :

Ոչ է պարտ կրուրեանն ի մի եւեր յեղանակ ամփոփել եւ ի միակերպ ճայն , որք ձանձրացուցաննն եւ պարտասեն զմանկուի :

Նոյնաձայնուրիւնն ձանձրալի է միշտ եւ անսանելի :

Զանազանուրիւնն սիրի ի զքոսանս աջաց եւ ականջաց , նոյնպէս եւ մտաց :

Այս պարտ է՝ զի ազնուական երի-

տասարդն ընթացի յամենայն ասպարիս
ծանօթուրեանց ի կրրիլ ըստ պատշաճի :

Բայց որպէս անկարելի է կատարեալ
լինել յամենայնի ապա բազում ինչ են
յորս շատ է դոյզն ինչ նմտուրիւն ունել,
բաց լիմաստափրուրենին :

Երկու են արուեստք, որով է իբարևոր
վիճակի ունել զմարմին, բժշկուրիւնն
է մարմնամարզուրիւնն . միոյն վախ-
ճան է առողջուրիւնն, միւսոյն ոյժն է և
դիրաշարժուրիւնն . այլ իմաստափ-
րուրիւնն է միայն զարման նիւանդու-
րեան և տկարուրեանց նոգոյն : Ուսու-
ցան նա մեզ զայն՝ որ համեստն է կամ
ամօրալի, արդար կամ անարդար, և ու
ընդհանրապէս զայն զոր պարտ է խըն-
դրել, և զայն յորմէ պարտ է խորշել.
ծանօցան նա մեզ զընդհանուր և
զմասնառ պարտ, ըստ զանազան
յարաբերուրեանց զոյուրեանս մերոյ :

Ծանուցան նա մեզ, թէ պարտ է
պաշտել զԱստուած, պատուել զծնողս,
մեծարել զձերս, հնագանդել օրինաց,
հպատակել իշխանուրեանց, սիրել զբա-
րեկամս մեր, պատուել զամունուրիւնն
խոնական բարեխառնուրեամբ, ունել
գորոյ առ զառակունս, զրուրեամբ վա-
րել ընդ ծառայս . և որ դժուարագոյնն
է՝ չփրանայ ընդ յաջողուրիւնն, զլքանել
ընդ արկածս բշուառուրեան, ոչ մեղ-
կիլ նեշտուրեամբ, և ոչ բերի բարկու-
րեամբ..... Անա անշուշտ մեծագոյն
օգուտը զոր կարեմբ հանել լիմաստափ-
րուրենին :

Գնայցեն մանկունքն իկրարան մար-
մնոյ և մարզիցին անդընդ երկար ժամա-
նակ, զի ոյժեւ կորով առցեն մարմինը նո-
ցա, նոյնպէս և վայելչուրիւն և դիրա-
շարժուրիւն : Առողջ մանկուրիւնն մի-
այն կարե նոզալ զբարոր ծերուրենին :

Որպէս ի հանդարտուրքեան ծովուրարտ է պատրաստիլ ընդդեմ աղեկուծուրքեանն. նոյնպէս ի մանուկ հասակի պարտ է խոհական եւ բարեխառն վարուր հոգայ զերջանիկ իմն ծերութենէ :

Բայց պարտ է այսոցիկ կրրուրքեանց չափառորքալս լինել, զի մի խափան լիցին ուսմանց մանկուոյն :

Ասաց Պղատոն՝ թէ « Աշխատուրիւնն « Եւ քուն՝ թշնամիք են զիտուրքեանց : »

Պարտ է ածել զմանկունս առ սկը բարւոյն քաղցրուրքեամբ եւ համոզմամբ, եւ ոչ երբէք խստ պատժօր եւ հախատանօր. խստուրին, զան եւ հախատին՝ վհատեցուցանեն եւ հովացուցանեն զմանկունս :

Գովեստ եւ պարստ յոյժ առանել յաջողեն քանի զիստուրիւնն եւ զաստկուրիւնն. մին ածէ զնոսա առ բարին, եւ միւսն դարձուցանէ զնոսա ի ջարեն :

Երե զմետ զնայցեն նորա յանձնապատան իմն վատահուրքեան, պարտ է նախ խոնարհեցուցանէ զիպարտուրիւն նոցա փրկարար ինչ յանդիմանուրքեամբ, եւ ապս քաջակերել զիրտ նոցա չափառը ինչ զովեստիք, իբրեւ զատընտուսն, որ յետ յացուցանէլոյ զմանուկն միփրաբեն զնա ապս՝ մատուցանէլոյ նմա զստինս : Բայց զգուշացին չառնել զնոսա զոռոզս՝ չափազանց իմն զովեստիք, որք լնուն զնոսա անձնասիրուրքեամբ եւ սնապարծուրքեամբ :

Են ծնողը որ նախանձաւոր են յոյժ տեսանել զմանկունս իւրեանց արազագոյն առնել յառաջադիմուրիւնս, եւ ունել յամնենայնի գերազանցուրիւն . բեռնաւորեն զնոսա բռնադատեալ իմն աշխատուրքեամբ, որոյ ծանրուրիւն ընկճէ զնոսա, եւ յորմէ յառաջ զայ վհատուրիւն, որ ատելի առնե զգիտուրիւնն :

Տունկը չափառքապէս ոռոգեալք՝ դիւրաս աճին, ջուր յորդառաս՝ նեղձուցանէ զբողբոշ նոցին :

Այսպէս եւ նոցին սնանի եւ օրանայ բարեր տնօտեսայ աշխատութեամբ . չափազանց աշխատութիւնն ընկձէ զնա եւ շիջուցանէ զիարողութիւնն նորս :

Ասպա պարտ է հանգիստ տայ մանանց, եւ լիջել թէ ամենայն ինչ ի մարդկային կեանս բաժանեալ է ի մեջ աշխատութեամ եւ հանգստեամ :

Խաղաղութիւնն յաջորդէ պատերազմին , եւ հանդարտութիւնն աղեկոծութեամ :

Աւուրք աշխատութեան ընդհատեայ են յառուց տօնից :

Միուլ բանի՛ հանգիստն համեմ է աշխատութեան :

Պիտոյ է յոյժ մանկանց , մանականի յարբունս հասակի կրբել զիշունիցին :

Դուրիւնս իւրեանց, կարողուրիւնն այն՝ և իրեւ զանձ զիտուրեանց, վասն այսորիկ կեղծեին նինք թէ Մուսայր դրսերք էին Մնեմոսինեայ դիցունոյն յիշունուրեան, եւ այնու կամեին ուսուցանել՝ թէ չըր ինչ այնպէս օգուակար որպէս յիշունութիւն ի սնուցանել եւ ի զարդարել զմիտս :

Ասպա պարտ է խնամով մշակել զայն ի մանկունս, որքունին զայն լաւ կամ յոռի :

Կրրուրիւնն զօրացուցանէ յոմանս զպարգեստն բնուրեան . յայլսն դարման տանի թերուրեանն :

Ծանիցեն զյարգ յիշունութեան, խորնելով թէ քանի պիտանի է այն զիտուրեանց միանգամայն եւ զործառնութեանց բաղադրական կենաց :

Յիշատակուրիւն եղելոյն՝ բազում անգամ կանոն եւ խրատ լինի ալմբ որ լինելոցն է :

Զգուշացյին ծնողը եւ վարժապետը ,
զի բանք մանկանց վայելուց եւ պար-
կելու իցեն . քանզի ըստ Դիմոկրատիայ
« Բանք ստուեր են գրծոյն : »

Պարտ է սովորեցուցանել զնոսա եւս
եւ քաղցրաբարոյ լինել եւ համեստ :

Ոչ ինչ այնպէս ատելի սովոր է ըն-
ծայել քան զիստ եւ զամբարտաւան
զնաց . եւ հաւաստի եղանակ սիրելի
լինելոյ է չլինել յամառ . ի վիճաբանու-
թեան . բարի է յաղքել , այլ նոյնպէս է
եւ զիտել տեղի տալ , յորժամ յաղրու-
թիւնն ոչ յօդուան մեզ լինի , կամ ի վճառ
մեզ դառնայ :

Յորժամ վիճաբանութիւնն ի դառնու-
թիւն փոխի , իմաստնազոյնն պարտի տե-
ղի տալ հակառակորդին իւրոյ , ասաց
Եւրիպիդէս :

Չէ պարտ լինել մանկանց կարի իմն
համարձակ , եւ ոչ կարի իմն երկըոտ ,

զիկարի իմն համարձակութիւն՝ ի լրբու-
թիւն տանի . եւ կարի իմն երկըոտու-
թիւնն ի վատասրտութիւն փոխի :

Ցայս առաջարկութեանս որպէս եւ
յալն ամենայն , կատարելութիւնն ի մի-
ջոցի տեսեալ լինի :

Պարտ է կանուխ սովորեցուցանել
զմանկունս պարզ եւ չափառը կեանս
վարել . զիտել լուել , տիրել բարկութեան
եւ անարատ պանել զնենս իւրեանց :

Բարտոք է ուշ դնել իւրաքանչիւր այսց
առաջարկութեանց , եւ ցուցանել զիս-
թեառութիւն նոյնի առաւել զգալի օրի-
նակոր :

Յառուք միում Սոկրատէս արացի
հարաւ յանգամ երիտասարդէ միոցէ .
իբրեւ որ առ նովս կային ի բարկու-
թիւն շարժեցան , եւ կամեին հարկանել
զանզանն , « Թոյլ տուք , ասաց Սոկ-
րատէս , երկ աւանակ մի հարկանէր

« զիս արացի , տայլիք ինձ խրատ դի-
« մել ի վերայ նորա : »

Արքիդաս գօրապետ ի դարձին խրում
ի պատերազմեն , զտաներ զերկիր խոր
րողեալ աճիսնամ , եւ կոչեցեալ զգաւա-
ռապետն ասեր ցնա . « Պատժեկ զրեզ ,
« երե չի ի բարկութեան : »

Յասուցեալ երբեմն Պետառնի ընդ-
դիմ զերւոյն՝ կոչէ զրեռորդին խոր եւ
ասէ ցնա . Պատժեա ինձ զանգզամդ ,
քանզի ես ի կարփի ինձ բարկութեան եմ :

Ասիցեն արդեօր . քէ այսպիսի ինձ
չափաւորութիւն՝ և դժուարին ինձ առա-
քինութիւն ի զործել :

Հաւանեալ եմ ես ընդ այն . այլ չիցէ
պարտ , գննէ ըստ օրինակի այսոցիկ
առաջ արանց՝ առնել զամենայն ջան
ի սահման զբարկութիւն , եւ չափաւորել
զաստիկ զայրոյրս կրից :

Երե զայլ ամենայն առաքինութիւնն

նոցին ցուցանիել անձին չկարեմք , զշա-
փաւորութիւն նոցին բերիցուք յանձին :

Կատարեալ իմաստութեանն անկ է
սահման դնել բարկութեան :

Են պարտք ինչ ոչ սակաւ կարեւոր ,
այլ դժուարագոյնը յոյժ՝ քանի զոր չկա-
րեմք մտածել . զի զիսել յոել ի դեպ
մամու . նախաղասելի է բարւոր խօսելոյ :

Ինդ լուսութիւն զդշանամք ոչ , այլ բա-
զում անզամ ընդ խօսելն . զոյ միշտ ժա-
մանակ ասել զայն՝ զոր կայեալ ես
լուսութեամք :

Խոկ խօսեցեալ միանգամ ոչ եւս տեր
ես խօսիցն :

Քանի յաձախ օրինակը են ի պատ-
մուրեան՝ որոց կորեանն անխոնեմու-
թեամք իւրեանց :

Բազում անզամ պախարակեցի ես
զգնաց այնոցիկ ի ծնողաց , որոց տը-
ւեալ զառաջինն մանկանց իւրեանց

վարժապետս եւ դաստիարակս, ապա
շողուն զնոսա ըստ կամս անձանց երի-
ոսաարդուքեան իւրեանց, յայն վաս.
Եւ բուռն հասալի՛ որ պահանջէ առա-
մել զգուշուրիսն եւ նոզ քան զայն որ
ի մանկուքեան :

Ո՞ ոչ զիտէ թէ մանկանցն թերուրիւնք
որք հասարակաբար անկրքականուքեան
են պսուղը, ոչ այնպէս վտանգաւորք
են, այլ եւ դիւրին յուղդել :

Իսկ երիտասարդացն բազում անզամ
տարապայման մոլուքիւնք, եւ աղետա-
լի նետեւանք նոցին՝ որք են շուայտու-
րիւն, խարեւուրիւնք, զողուրիւնք, խաղը,
գեղխուրիւնք եւ անառակուրիւն :

Սպաս որպիսի խնամոց չիցեն պէտք
առ ի շիշուցանել զբոցն զայն որ բնա-
կան է նոցա, եւ որք անքառական են
սահման զիփրս իւրեանց, ընտելացեալք
ընդ այն :

Յորժամ ծնողը անփոյր լինին ի սան-
ձել զայն բուռն հասակ՝ եւ չափ զմել
ցանկուքեանց նոցին, լինին յոչ կամաց՝
առիրք եւ կցորդը ամենայն անկար-
գուրեանց նոցա :

Իմաստուն եւ խոնեմ ծնողը զգուշաս-
ցին մասնաւոր իմն շանիւք յայսմ զտան-
գաւոր ժամանակի երիտասարդուքեան,
եւ յածել զորդիս իւրեանց յառարինու-
րիւնն :

Ի կիր արկցեն մերք զյանդիմանու-
րիւն, եւ մերք զազաննալիս, զայտ-
չանս, եւ զիրատս եւ զիտսումունս :

Յառաջ բերցեն նոցա զօրինակս երի-
տասարդացն զորս հեշտասիրուքիւնն
զահավիմեաց ի մեծագոյն բջուառու-
րիւնս, եւ զօրինակս արանց՝ որք
ժուժկալուքեամբն եւ իմաստուքեամբ
ստացան շրեղ եւ երեւելի անուն :

Ակնկալուքիւնն փառաց եւ երկիւդ

վաստ անուան խրանիք են առաքինու. քեան, մին տայ նոցա տեհծանս այնմ ամենայնի որ համեստն իցէ, եւ միւսն տայ նոցա զգալ զամօրն մոլորեան :

Բայց յառաջ բան զամենայն՝ նեռացուսեն զնոսա ի չարացն, որոց ընկերութիւնն կարիցէ ապականել զնոսա :

Պարտ է նեռացուցանել ամենայն շանիւր գերիտասարդս յընկերութենէ ապականեալ արանց, եւ մանաւանդ ի շողորրաց :

Զիր ընկերութիւն վտանգաւոր բան զմարդելուզացն, որ նրապուրեն զնոսա յամենայն ազգս անկարգուրեան :

Մահաբեր են նորա ծնողաց եւ զաւակաց միանգամայն. ընկդմեն նորա ի պատճութիւն զծերութիւն նոցա եւ գերիտասարդութիւն սոցա. առաջի դնեն ի պատրել զնոսա՝ նրապոյրս նեշտուրեանց՝ զոր անհրամեշտս զոյ ցուցանեն:

Մինչ ծնողը թէլաղրեն զաւակաց իւրեանց ջափառս լինել, համեստ, խնայող ի ծախս եւ աշխատասէր, անդուստ շողորրքը ածեն զնոսա յանձումկալութիւն, յանառակուրթիւն, ի շոայլութիւն եւ ի մեղքուրթիւն :

« Կեանիք մեր, ասեն զնոսա, կէտ իմեւ և, փուրաչիք վայելել զայն, ծաղը, « արասչիք զալառնայիօր նօր զառանձ, « ցելոյ, որոյ արդէն մի ուսն ի գերեզ, « մանիկայ, եւ զոր բաղեցուր ի վաղիւ. »

Այսպէս ահա անարգս այս նրապուրուր բազուցանեն զմենզուրթիւն իւրեանց ընդ կերպարանօր բարեկամութեան, այս համեստն այն համարձակուրթիւն որ ի կարեւոր պահու յայտ առնե զձշմարիտ բարեկամս, չիք բնաւ ի նոսա. շողորրքեն նորա ծառայաբար զմեծատունն, եւ արմամարմեն զաղքասու :

Զայն նոցա սուաւել խորամանչ բան

զյուշկապարկաց, մանաքեր իմն յաջուղակուրեամբ հրապուրեն ևս ապականեն գանիորձ երիտասարդ :

Ինդ թերեւ ժպիտ այնոցիկ՝ որը բուժանեն զնոսա՝ զրբիչ բառնան կեղծաւորուրեամբ, խարէքալը, հրեշտ մարդկուրեան, կեան նորս ըստ հաճոյից այնոցիկ որոց շողորորքեն :

Ազատ բնուրեամբ ևս զերիք ընտրուրեամբ, բիւր նախատանօր զնեն զնացըն որով սնանին :

Վասն այնորիկ նարց՝ որոց փոյք ևս խնամ ի մտի կայցէ բարւոյ զաւակաց իւրեանց, նեռացուսցէն ի նոցանեն մեծաւ զանիւք զանարգ սողունս զայնոսիկ, զամենայն նոգ ի մեջ առեւալ զատանել զնոսա յորոց կարիցէն ուսանիլ զմոլուրին, ևս որոց հաղորդակցուրիւն ապականեսցէ վաղվաղակի զբնական լաւուրինս նոցա:

Սրբազնագոյնն ի պարտս ծնողաց եւ վարժապետաց՝ և սովորեցուցանել զգմանկունս խօսէլ զձշմարտուրիւն :

Ստախօսուրիւնն է անարգ ինչ մոլուրին, զոր ամենայն մարդիկ առեն, ևս որ աններելին է ևս իյէտինն ի մարդկանէ:

Ոչ է պարտ ծնողաց կարի իմն ի կիրառնուլ զխստուրիւն առ մանկունս իւրեանց, այլ ներել յաճախ սխալանցն որը տկարուրեան հասակին են, յիշելով թէ ինքեանք ևս եղեալ են մանկունք :

Բժիշկը բարեխսառնեն զդառնուրին մաքրողական դեղոց իւրեանց խառնուրեամբ քաղցրամամ նեղանիւրոց, ևս այնու ննարիւք առնուլ տան զանախորձ ինչ դեղ բայց օգտակար. այսպէս պարտին ծնողը բարեխսառնել զխստուրիւն ընդ քաղցրուրեան, մերք տեղի տալ յօժարուրեան մանկանց իւրեանց, բու-

լացուցանել սակառ մի զատնձն եւ մերք
պնդել զայն , սանձակոմելով գրութիւն
նոցա :

Անտօրինելի պարտք են ծնողացն
զբոյշ կայ յամենայն մոլորենէ , եւ տայ
մանկանց խրեանց օրինակ ամենայն
պարտուց , եւ ցուցանել ի զնաց խրեանց
որպէս ի հայելոց , զկանոն այնոր
ամենայնի՝ զոր պարտին նորա առնել :

Ծնողը որք անկանին ի սխալանսն .
գորս ստգուանեն ի մանկունս անդ խրեանց , անձամբ զանձինս ամբաստանեն :

Երեք ոչ բարւոր կեան նորս , եւ երեք
կորուսանեն զագատութիւն յանդիմա-
նելոյ զծառայս խրեանց , առանել եւս
իրաւամբք զմանկունս խրեանց , չար
օրինակ ծնողացն՝ տայ իշխանութիւն
զառակաց , եւ ուսուցանել նոցա զործել
զշարն չարագոյն եւս :

Ծերք որք ոչ պատկառին ի մոլորե-

նեն , նամարձակեցուցանեն զերխտասարդս
կորուսանել զամենայն պատկառան :

Զկարէ որ առանց մեղադրանաց բո-
ղուու զծնողսն զայնոսիկ , որք զկնի յանձն
առնելոյ զմանկունս խրեանց դաստիա-
րակաց , նամարին քէ արարեալ իցեն
զամենայն վասն նոցա , եւ չինին երբէք
առջնորդասուցն որ տուեալ լինինոցա :

Պակասին նորա անշուշտ ի կարեւոր
պարտսն : Ո՞չ ապարին պարտիցին նորա
ինքնին դատել զյառաջադիմութիւն ման-
կանց խրեանց , եւ ոչ բոլորովին վաստ-
անի իմարդիկ՝ որք վարին միշտ իբրեւ
զվարձկան : Ես վարժապետք զգուշաւոր
ստառել եւ մտադիր եւս լիցին , երեք ընդ
ժամանակս ժամանակս ունիցին բնիչու
յեղանակի ուսուցանելոյ խրեանց :

* Արդարանայցին արդեօր յայսմ բա-
զունք ի մերազնեալ ծնողաց՝ — որոց չիք
առեալ կրրութիւնս հրահանրաց ի ման-

կուրեան՝ — ասէլ՝ թէ չեն բաւական ինքնին դատէլ զյառաջաղիմուրիւն մանկանց իւրեանց . սակայն չկարեն նորա երբէք արդարանալ , յորժամ առանց տեղեկանարոյ անձամբ կամ ի ձեռն հաւատարիմ եւ արդարասէք արանց՝ զվիճակի մանկանց իւրեանց յազգային ուրեք վարժարանի , անսամ միայն ջարխօսուրեան քշնամեաց նորին եւ հաւենին զմանուկն իւրեանց անտի ի նախատին անձանց եւ ի վեաս մանկանց իւրեանց եւ ազգին : — Արդարեւ զարմանամ եւ յոյժ ընդ անմտուրիւն ծնողացն այնցիկ՝ որ առ կրից իւրեանց կամ ումենի ի բարեկամաց՝ զոհեն զապազայ որդոցն իւրեանց . եւ ոչ մտածեն՝ թէրանի պարտաւորք գտանին առաջի Աստուծոյ , առաջի ազգին եւ առաջի նոյն իսկ որդոցն՝ զորց անզրուրեամբ շիշուցանեն զմանձար : *

ԳԼՈՒԽ Գ.

Պատուեքք եւ կանոնք իմաստափաց զ'Յաստիարակուրենէ մանկան :

Են են մարք որք սնուցանեն զման կունսիւրեանց կարիյոյժ փափկուրեամբ , որոց պարտը կին սնուցանել զնոսա ջափառուրեամբ եւ ժուժկալուրեամբ . կամնեցեալ նոցա յնուլ զպաշտօն գորովագուրք մօր , լնուն զպաշտօն շողորորքի :

Սովորեցուցանեն զմանկունս իւրեանց ի մեղկուրիւն , եւ կարծենք կարիցեն նորա հրամարիլ ապա անտի , ազրէն ի նոսա զմաշակ նեշտուրեանց , եւ խարէն զինքեան թէ յաւուր միում նախադասիցեն նորա այնց զնեղուրիւնն , եւ զաշխատուրիւն.....

Բարեկ, կարծեն նորա թէ բարեոք սմու-
ցանեն զմանկունս իւրեանց, և ապա-
կանեն զնոսս :

Ո՞չ ապաքին անշուշտ և ապականու-
րինն, յորժամ մատադ սիրտն տրա-
մադրի առ հեշտուրին, և մատադ
մարմին առ փափկուրին, և յորժամ
ազդուուրին մտացն եղծանի, և յոր-
ժամ մարմինն անբաւական լինի տանել
սակաւիկ ինչ խխտ աշխատուրեան :
Եւ ո՞չ ապաքին եղծանեն նորա զման-
կունս իւրեանց, երկօնոս առնելով
զնոսս և անգործա:

Որք սովոր են խիզախել ընդդեմ վշտաց
եւ վտանգաց, ծանիցեն նորա յաւուր մի-
ում զաշխատուրինս, և զգայցեն ցաւոց:

Երէ կամին մարք զի մանկունք իւ-
րեանց չինիցին զերի, պատրաստեցեն
զնոսս ջաղրիլ բնան :

Զերել նոցա խօսել զամենայն, և

չըռդուլ զնոսս յամենայն ախորժակս
իւրեանց :

Դոդան տագնապին նորա, յորժամ
մանկունք նոցա յան, և առաջին փոյք
նոցա և ծիծաղեցուցանել զնոսս, և
ծիծաղի տկարուրեամբ, յորժամ յսեն
թշնամանս ի նոցանե և յորժամ հար-
կանեն նորա զգայեակս իւրեանց :

Արդ՝ ասասցեն ինձ մարքն, զինչ կա-
մին առնել մանկան որ զյալ սկսանի,
երէ անագանիցի վայրկեան մի տալ
նմա ուտել, որ մերծէ և չկամի ուտել,
երէ ոչ դիցի առաջի նորա կերակուր
առասուրեամբ. որ բուլանայ ընդ զեռ-
նուլ, որ զոդայ խակա, ինչ ցրտոյ, որ
զայրանայ՝ Երէ յանդիմանիցի, որ բար-
կանայ ընդ պակասուրին ինչ քմաց իւրոց
որ բոդեալինի ի մեղկուրեան, և վարա-
կի սովորական բուլամորքուրեամբ...

Հաւաստի լերուք մարք, զի հեշտալի

դաստիարակութիւնն զերի կացուսցէ ըգ-
մանկունն ձեր :

Երե կամիք զմանկունն ձեր մարդս
առնել, նեռացուցէք զնոսա ի փափկու-
թենէ, զի դաստիարակութիւն նոցա խխառ
լիցի, զի տաճիցեն նորա ցրտութեան եւ
ջերմութեան, ծարառյ եւ քաղցու, եւ
զի ակնածիցեն եւ համեսցին ընդ հառա-
սարս խրեանց, եւ յարգեսցեն զվերա-
գոյնս խրեանց :

Ազդեցիք նոցա եւս զմարրութիւն բա-
րուց, եւ զաշմարիստ ազնուութիւն զզայու-
թեանց :

« Երե աշակերտ քո, ասաց Հիպոկրա-
« տես, ընկալեալ իցէ ի բնութենին առ-
« ողջ միտս, ամենալաւ ընտրողութիւն,
« քաղցր եւ հաստատ բնաւորութիւն,
« յօժարութիւն աշխատութեան, եւ հա-
« կամիտութիւնն առ համեստն, կալչիք
« յոյս անտի : »

« Պատել զորորանաւ մանկանց առ-
« արկայս ի գրգռել զկիրս նոցին, և
« ընկդմել զնոսա ի մքնոյորտս մոյու-
« թեան, որ վարակէ զնոսա անզզայա-
« պիս : Այսորիկ առարկայք ծաղիկը են
« բունաւոր որ բուրեն զնոտ մանու . »
ասէր Պղատոն :

« Ազնուագոյնն, զօրաւորագոյն եւ ե-
« ռանդագին հոգուով վառեալ մարդիկ՝
« յայն ամենայն յոր ձեռնարկեն՝ փայլին
« առարինութեամբ, գեղեցիկ զործովք
« եւ ծառայութեամբք զոր հարկանեն
« մարդկութեան, երե դաստիարակու-
« թեամբ ստացեալ իցեն ծանօրութիւն
« զպարտուց խրեանց . խսկ երե բողեալ
« իցեն՝ նորա ի կամս անձանց խրեանց
« ի մանկութեանն եւ ի տգիսութեան՝ լի-
« ցին նորա ջարագոյն եւ վնասակարա-
« գոյն քան զամենայն մարդիկ . զգիտե-
« լով ընտրել զայն զոր պարտին առ-

« նել՝ միսին ի յանցաւոր, ի բռնական
« եւ իկատաղի ձեռնարկութիւնն, չկա-
« րեննորա դադարել եւ ոչ զիլիրսն ասի-
« ձել. կուտիցեն վաղմադակի զանհնա-
« րին չարիս եւ զոմիրս : (Սոկրատ:) »

Իսուկրատու իմաստանքը ունէր գե-
ղեցիկ յոյժ սկզբունք ինչ վասն դաս-
տիարակութեան մանկանց :

Կամէք նա զի անդստին ի մաստայ
մանկութենէ նոցա իմաստուն եւ առա-
րինի բանս երկրորդիցեն յաձախ առաջի
նոցա, բայց առանց արուեստակութեան,
զրաւելով զյուկիս նոցա, իբրև տեղի
ինչ դատարկ, ընդ որ բարին եւ չարն
կարեն միօրինակ բափանցել մինչեւ ի
խորս սրտին :

Համարէք նա՝ թէ այն իմաստուն
բանը՝ իբրև հասատարիմ պահապանք
առաքինութեան՝ վանիցեն իբաց զամե-
նայն բանս որոց մարք եր վնասել մա-

րրութեան բարուց, մինչեւ երկար սովո-
րութեամբ պահիցեն զյուկիս իւրեանց
ընդդեմ ապականեալ փշման վտան-
գաւոր բանից :

Զգուշութիւնք ակնարկեալք ի Կոլին-
տիիխանոսէլընդդաստիարակութիւնման-
կանց՝ սրանչելի իմն են : Քանզի պա-
տուիրէ նա դաստիարակին մտադիր լի-
նել սանին իւրոյ անդստին յորորանէ,
ձանաչելով զազդեցութիւնն առաջին
տպանորութեանց, մանաւանդ առ չարն.
Եւ զի ընտրութիւն լիցի յամենայնի որ
մերձ է մանկանն, եւ որ շուրջ է զնովաւ,
առնտուին, սպասառաց, եւ հասա-
կակից մանկանց :

Համարի նա աղբիւր ամենայն ան-
կարգութեանց մանկան զկոյր անզգու-
շութիւնն ծնողացն, եւ զանհնորութիւնն
նոցա ի պահել առ նա զպատուական
գանձն պատկառանաց :

Զինչ ոչ ասէ նա, ընդդեմ մեղկ դաստիարակութեան, որում անուն տան սկը եւ գորով, եւ որ խւկութեամբ տկարացուցանել է զմողին եւ զմարմին միանգամայն :

Ո՞րպէս խնամով պատուիք նա հայծել ի հայրական տանեն զամենայն չար բան, եւ զամենայն չար օրինակս, զի մի վարակիցին անտի մանկութք նախ բան զկարել նոցա ճանաչել զվուանգն, եւ զի չար սովորութիւնն լիցի նոցա երկրորդ բնութիւն :

Կամի նա զի խնամով սանձիցին սոսաշին երեսոյրք կրիցն, եւ զի յօդուտ բարուցն եւ յօդուակարան ի կիր արկցին այն կիր :

Պատուիք նա վարժառքատաց, զի օրինակզիք, զոր տան ի ձեռս աշակերտաց, փոխանակ յանդիման առնելոյ նոցա զքերեւ, զայտանդակ եւ զանպիտան

մտածութիւնս, բովանդակեցեն զսկզբուն կամ զբան աւագամեծար արանց:

Այս առաջին գաղափարը, ասէ, խորագոյնս քանդակիցին ի լիշողութեան անց եւ պահեսցին մինչեւ ցխոր ծերութիւնն, եւ փրկարար իմն ազդեցութիւն ի վերայ բարուցն ունիցին :

Խնամս բազումս զգուշութեան զընտրութենի դաստիարակին աւանդէ նա. Եւ առարինագոյն այր չէ բաւական, ասէ, ի դոյն, երեւ ոչ եւ նրանանց ընտիրս ունիցի դաստիարակն այն :

Թէ յորման հասալի պարտ իցէ սկսանել զկրրութիւն մանկանն, ասէ. կարծեն ոմանք քէ պարտ է սպասել մինչեւ ցեօրներորդ ամ հասակի մանկանց՝ ի պարագեցուցանել զնոսա յուսումն. իբրուք յառաջ բան զայն հասակն չունին նորա կարողութիւն մարմնոյ եւ բացումն մտաց յուսանել ինչ. այլ ես, ասէ, կա-

միմ նետելել կարծեաց այլոց ոմանց
լոյժ երեւելեաց, որք համարին եւ իրա-
ւամբը՝ թէ « Ոչ գոյ ի կեանս մարդոյ
« Ժամանակ ինչ որ չպահանջիցէ խնամս
« եւ նոգ անդուլ : »

Զինչ արգելք ի միջի կայցեն, ասէ,
զի անդստին յառաջնմէ հասակէ չկըր-
րիցին միտք նոցա, եւ զինչ կամին զի
արացէ մանուկն զկնի սկսանելոյ խօսել,
քանի պարտ իսկ է նմա առնել ինչ .
Եւ երէ յառաջնին ամս կարիցէ նա շանել
ինչ, ընդէր անփոյք լինել զայնու :

Ապա պարտ է, ասէ, զի ուսուցանիցեն
զնա կանուխ, եւ մի բոյլ տայցեն զի
կորուսցէ նա զառաջին ամս իւր դա-
տարկութեամբ :

Պարտ է եւս զիտել, ասէ, զի իսկզբան
անդ պիտոյ է միայն յիշողութիւն, զոր
ոչ միայն ունին մանկութը, այլ եւ առա-
ւել քան զմեզ ունին :

Քաջ ձանազեմ ես, ասէ, զկարողու-
թիւն իւրաքանչիւր հասակի. մի տան-
ջիցի մանուկն, եւ մի պահանջիցի ի
նմանէ առաւել քան զկար իւր. քանզի
պարտ է զգուշանալ, մանաւանդ չտալ
նմա առել զուսումն ի ժամանակի յորում
կարէ նա սիրել զայն. զի մի արհամար-
հիցէ զայն միշտ, դառնացեալ միանգամ
ընդ այն իվարժապետաց անտի :

Ուսումն պարտ է լինել, ասէ, վասն
մանկան խաղ ինչ. կամիմ ես զի աղա-
ջեսցեն զնա, զի զգուեսցեն զնա, եւ զի
լիցի նա միշտ համ էւ զոն ընդ ուսումն
ընդ այն, զոր կամին զի ուսանիցի նա.
իսկ երէ երբէք մերժիցէ նա զայն, բոդ
ուսուսցի այն այլոյ ումեք յաշակերտաց
անտի. շարժիցէ այն զնախանձ նորա,
եւ կամիցի գերազանցել քան զընկերն. եւ
բողոք նմա համարել զայն այնպէս, զի
հասակն այն զզայուն է փորքիկ ինչ

վարձուց, եւ զի նպաստէ այն գրգռման
հորա յուսումն :

Մասնառոր դաստիարակութիւնն նաւ-
խաղասելի իցե արդեօք նասարակաց
դաստիարակութեան . Կութիստիխանու
զվերջինն ընտրե, եւ տայ ընդ այն գու-
րառոր պատճառս :

Թեպետեւ հաւամի նա՝ թէ դպրոցն հա-
սարակաց եւ վտանգսունիցի, այլ համա-
րի՝ երե վտանգն հաւասար էյրկուց կող-
մանց, եւ թէ ամենայն կախի ի բնութենն
մանկանց, եւ ի խնամոց դաստիարակաց
նոցա, եւ թէ սովորաբար ի տանեն խոկ ծնո-
դաց գան չարիբն եւ չար օրինակը ման-
կանց. զի հանապազ տէսանեն եւ լսեն նո-
րա ինչ՝ զոր պարտ էին անզիտանալ յա-
մենայն կեանս իւրեանց : Այն ամենայն
լինի նախ ի սովորութիւն, եւ ապա ի բր-
նութիւն. քշուառ մանկունք մոլի են յա-
ռաջ քան զզիտել թէ զինչ է մոլութիւնն :

Յառաջադիմութիւնն յուսմունս թուի
զառաջինն թէ պարտի առաւելազոյն
լինել ի տանն, ուր ուսուցիչն ունի մի
եւեր աշակերտ, որով եւ մարրիցի նրա-
հանգել զնա խնամով :

Կութիստիխանու ոչ հաւամի ընդ այն
վասն բազում պատճառաց, զոր մի առ.
մի առաջի առնե, եւ յաւելու եւսակէ թէ
վնասուն որ ի հասարակաց դպրոցի, (Եւ
այն՝ երե իրօք իցե) բազում օգուտը լիով
փոխարինեն :

Դաստիարակութիւնն նասարակաց,
ասէ, խրախուսէ, քաջակերէ զմանուկն
եւ սովորեցուցանէ զնա չերկնչէլ բնա.
ի ծանօթութենէ, եւ փարատէ ի նմանէ
գերկուտութիւնն, զոր ազդէն ի նա բնա-
կանաբար նսեն եւ առանձին կեանք.
այնզի յառանձին դաստիարակութեանն
զերէ միշտ լրանի եւ բբանայ նա, կամ
անցանէ ի հակառակ կողմն, փրանայ

անմիտ ինչ նպարտութեամբ, եւ ի վեր
դասէ զինքն այլոց. վասն զի ոչ գոյ այլ
որ ընդ որոյ կարիցէ ջափել զանձն եւ
ի միտ առնուր զիւրն նուասութիւն :

Ի դպրոցի անդ ինչի, ասէ, ունել ծանօ-
րութիւնն եւ մտերմութիւնն՝ որք տեսէն
մինչեւ ցման, եւ ի դպրոցի սովորին յայն
ինչ՝ զոր ընկերութեան միայն է տալ :

Մեծ օգուտն որ ի դպրոցաց՝ է բա-
րիորն նախանձաւորութիւն : Մասուկն
շանի անդ ի խրատուց եւ ի դասուց որ
առ այս եւ առ ինքն տուեալս :

Տեսցէ նա միշտ զվարժապետն խր-
նաձեալ ընդ իր ինչ, եւ ուղղեալ գայլ
ինչ, պախարակի զծուլութիւն միոյն,
եւ զովել զփոյք միւսոյն . ունիցի նա
մասն յամենայնէ :

Գովեի իմն սէր փառաց լիցի նմա
խրան աշխատութեան :

Ամաչեսցէ նա տեղի տալ ընկերաց

իւրոց, ջանացէ գերազանցել քան զնոսա
իբրեւ առաջինն ի կարգս իւր, եւ իբրեւ
ի տանեկ զյաղբանակն, գորպիսի ջանս
ոչ առնիցէ յար աշակերտն :

Ոհս այն որ տայ ենանդն նորահաս
մտաց եւ ազնուական իմն նախանձաւո-
րութիւնն բարւոք ի կիր արկեալ, որով
փոյք կալցի վլուարել ի մտաց զջարասի-
րութիւնն, զնախանձ եւ զգուոզմ-
թիւն, և մի ի յաւագոյն յեղանակաց
առաջնորդելոյ յառանելագոյն առարի-
նութիւնն եւ ի դժուարագոյն ձեռնար-
կութիւնն :

Ե եւ այլ հական ինչ բարի, որում ի
դպրոցս եւեր գոյ նանդիպել, այսինքն
զի անդ գտանն մանուկն յընկերսիւր օրի-
նակս, որոց կարողն է նետեակ, եւ զորովք
գերազանցելլաւոք միում ոչյուսահատի:

Ուր ընդհակառակն՝ երէ առանձինն
մնացեալ էր նորա, յանդուզն իմն նա-

մարձակութեամբ քերեսս համեմատել գանձն յանդզներ ընդ վարժապետին խոլ իւրոյ :

Ի մէջ երկուց հասարակ յեղանակաց դաստիարակելոյ զմանկունս , այսինքն , հրամանգելոյ զնոսս ի վարժարանի , կամ կրթելոյ առանձին , որյ եւ երրորդ իմն , որ ունի զմիշին , եւ բուի միացուցանել զնոսին , այս է առարել զնոսս ի դպրոցն , քաջալերել անդ հայսանառութեամբ դասակցացն , եւ գմնացեալ ժամանակն անցուցանել ի հայրենի տաճն :

Անդ զգուշանան արդեօք ի միոյ մասն է վտանգաց , որպէս եւ զրկին ի միոյ մասն է օգտից , որոք պարտին կարի իմն համարել , զկարգն ասեմ եւ զբանանզն , որ միոյ հարմամբ զանգակի ցուցանեն ձիշդ իմն հաստատութեամբ զամենայն կրթութիւնս առուրն , եւ պարզ ինչ եւ սակաւագետ կենօք նեռացեալ յամենայն

նեշտութեանց եւ ի զգուանաց հայրենի տաճն , որը շատ խոլ են ի մեղիկել զմանկունս :

Մի ինչ ի զիսաւորաց զոր պահանջէ Կուփինանոս ի դաստիարակութեանն , ե զի վարժապետն համարիցի յաշակերտաց իւրոց ի տեղի հօր , եւ զնոյն սկը ագրեսէ ի նոսա : Զի ազատ իիցի նայանեայն մոլութեանց , եւ զի ոչ բոյլ տայցէ զայն այլոց :

Զի խասութիւնն նորա ոչ լիցի սաստիկ , եւ ներողամսութիւնն չիցէ զգածեալ տկարութեամբ իւիք , զի մի զուցէ ատելի եւ կամ արհամարն երեւիցի :

Զի մի լիցի նա բարկացող եւ կատաղի , այլ ունիցի զազս իւր բաց ի վերայ սխալանաց , որոց ոչ պարտին անտևս մնայ:

Զի յեղանակուսուցանելոյ նոցա լիցի պարզ , երկայնամիտ եւ ձիշդ . եւ զի առաւել մեծ համարիցի նա զնետեւումն

կանոնի, եւ զսեփական համապազորդութիւն իւր, քան զջափազանց աշխատութիւն աշակերտաց իւրոց :

Զի տացէ աշակերտացն ի խաղ զուարձութեան հարցանել, քննել եւ ուսանել ի նմանէ գրազում ինչ ի կարեւորաց որ ի կենաց պէսո, եւ երէ նորա ոչ առնիցն նմա զայն, ինքն ընդ առաջ եցէ, ինքնին հարցանիցէ ի նոցանէ զայն, եւ երէ զգիտեն՝ հրահանգեցէ :

Զի մի զյասցի նա աշակերտաց իւրոց ի դեպս զգովիստոն՝ որոց արժանի են նորա. բայց այնպէս, զի մի շապէսցէ զայն յանդէպս, յորմէ զնես գայ կամ վիատութիւն եւ կամ վտանգառ յանձնապատահութիւն :

Յորժամ ստիպեալ իցէ յանդիմանել զնոսա, մի լիցի այն ոչ դառն եւ ոչ նախատական. քանզի այս իսկ է որ բերքազմաց ատելութիւն ընդ ուսումն, յոր-

ժամ տեսանեն զլարժապեսո զի յանդիմանեն զնոսա զայրացեալ եւ ատելի դիմօր, որպէս քէ քնն կամ ոխս ընդ նոսա ունիցին :

Զի խօսիցի նա աշակերտաց յաձախ զառարինութենէ, եւ արասցէ զայն միշտ գովուրեամբ մէծաւա :

Զի ցուցցէ նա զայն նոցա միշտ ընդ օգտակար եւ զուարձալի ինչ զադափարա, իբրեւ գերազանցազոյն քան զամենայն բարիս, արժանի յոյժ առն բանականի, որ առնէ նմա առաւել պատիւ, որպէս հանգամանք ինչ ամենակարեւոր ի գոյել անտի զաքը եւ զվարկ ամենայն մարդկան, եւ որպէս միակ յեղանակ լինելոյն ձշմարտապէս երջանիկ :

Զի զօր հանապազ ասիցէ նա նոցա այն պիսի ինչ զոր տարցեն նորա ընդ ինքեւնըս, եւ որով շամեալ օգտեսցին :

Թէակէտ եւ ընթերցումն զրոց պատրաս-

սիցէ նոցա բաւական բարի օրինակս, այլ այն որ սաի կենդանի ձայնիւ, այլ իմն ունի զօրութիւն, եւ այլ իմն արդիւն քերէ, եւ մասնանդ ի վարժապետէն զոր սիրեն եւ պատուեն մանկունք. բանգի բնութիւն մեր նմանել ջանայ յօդարութեամբ այնոցիկ՝ որոց սիրովն է տրամադրեալ:

Ի դպրոցին՝ ուր գտանի սովորաբար բազ մուրիւն աշակերտաց, իմաստութիւն վարժապետին պահէ յապականութեն զայնոսիկ որք ի մատաղ հասակի են, եւ ծանրութիւն նորա արգելու զցոփութիւն այնոցիկ որք ունին ամս ինչ առելի, եւ զորս դժուարին կառավարել:

Քանզի չէ բաւական, զի լիցի վարժապետն այր բարի, երէ զգիտէ նա ունել զաշակերտս ի կարգի միջտ իմն հրահանգօք:

Պարտք աշակերտացան վարժապետս

իւրեանց, զրեքէ բոյոր յայս միակ կանոն փակի, որպէս սիրեն նորա զուսմունս իւրեանց, սիրել նոյնպէս եւ զայնոսիկ որք ուսուցանեն զնոսա :

Համարէլ զնոսա իբրեւ հարս, յորոց ունին նորա ոչ զկեանս, այլ զկրրութիւն, որ է իբր կեանք նոգույն :

Այսու զգացողութեամբ լուիցէն նորա յօժարութեամբ վարժապետաց իւրեանց, հաւասարացէն նոցա եւ ունիցին ցանկլութիւն մեծ նմանող լինել նոցա :

Զուարձացին աշակերտքն ի յու ըզդասս վնարժապետաց իւրեանց, բարոք կայցին զկարծիս նոցա, զգայուն լիցին ընդ գովեստս նոցա, եւ արժանաւոր լիցին բարեկամութեան նոցա հաստատուն իմն մտադրութեամբ եւ ջանիւք ի լուսու զամենայն պարտս իւրեանց :

Եւ լիրանի, քանզի աշակերտացն է լինել հապատակ եւ հյու, որպէս եւ վարժա-

պետացն է ուսուցանել զնոսա. մինչ չկար-
ք ինչ առանց միւսոյն :

Բովանդակ պտուղ կրթութեան կախի
ի կատարեալ միաբանութենէն եւ ի փո-
փոխ նախանձու նոցա :

የኢትዮጵያ የደንብ ስርዓት አስተዳደር ተችሱ ተስፋል ተስፋል ተስፋል

Բաեք ինչ եւ պատռուեքք իզրոց Եմկ-Մարբենի
որ վասն մայրենի Պատիարակութեան :

Զինը առաել դմեղակ կայցէ խտեսա-
նել՝ քան գծողովուրդ միր եւ կորովի
որ յուսահատութեամբ կոռուցից ընդդեմ
պղնձեայ պարապի, ունայն փառաց,
ասեմ, եւ անձնասիրութեան :

Զայս տեսարան տամք մեք աշխարհի ,
վասն զի պակասի նմա խարհուրդ բա-
րեպաշտուրեան , եւ պակասի նմա այն
վասն զի մոռացան մարք աւանդել զայն
մանկանց իւրեանց յորորանի անդ :

Սարդիկ որոց գոյ արծար դաստիարակեն զմանկուն խրեանց՝ զնոյ առեալ դաստիարակ մի. այլ բնութիւնն

առատամեռն քան զնոսա , տայ դաստիարակ մի իւրաքանչիւր մանկան :

Ապա բողջիք , բողջիք զմանուկն ընդ հովանառութեամբ մօր իւրոյ , չէ առանց տեսութեան , զի բնութիւն հաւատայ զմանուկն , ի ծնանելն , ի զիրկս անդ այնալիսի սիրոյ , որ հաւատարիմն է միշտ , եւ այնալիսոյ անձնանուեր նորիրման՝ որ ընդ կենաց եւեր վախճանի :

Ապա նետենեցուր օրինաց բնութեան , որ ի ծնանել մանկան ոչ բողոք զնա ի խնամս դաստիարակի , եւ ոչ ի պահպանութիւն իմաստափրի , այլ ի սկը մօր միոյ ի գորովս նորին հաւատայ զնա , բնութիւնն զորորանաւ . մանկանն ածեալ բերէ զգեղեցկագոյնս ի ձեւոց եւ զրադրագոյնս ի ձայնից . քանզի քաղցր այն ձայն կնոշ քաղցրանայ եւ եւս առ մանկութեամբ . միով քանի , զայն ամենայն որ զուարձալին է իվերայ երկրի , բնու-

թիւնն ի խնամս իւր շուայի յառաջին հասակ մանկան . առ ի հանգուցանել զնա՝ ետ նմա զփափուկ զիրկս մօր . յառաջնորդի նմա՝ զրադցր հայեցուած նորա , եւ իկրել զնա՝ զգորով նորա :

Մայրական ազգեցութիւնն լինի ամենայն ուրեք , ամենայն ուրեք որոշէ այն զգգացողութիւնս արանց , զկարծին նոցա եւ զմաշակս նոցա , ամենայն ուրեք առնէ զվիճակ նոցա :

« Ապագայն մանկան միոյ է միշտ զործ մօր իւրոյ ». Ասաց Նարոյեսն Ա. :

Զիսէ եւ իցեն սովորութիւնը եւ օրենք աշխարհի միոյ , կանայք սահմանեն անդ զբարս մարդկան :

Թէ ազատը իցեն եւ կամ նպատակս համարիցին , նորա են որք քազառորեն անդ . վասնզի նորա ունին զաղեցութիւն իւրեանց ի վերայ կրից արանցն :

Բայց այս ազգեցութիւն առաւել կամ

պակաս փրկարար է, ըստ ջափու վարդին գոր ունիցին արք զնոցանեւ:

Բայց գոր ինչ եւ լինիցին վասն արանց խրեանց, թէ խշանիք նոցա, թէ ընկերք նոցա, հարձք, կամ սորուկք, նուանումն կատարեալ է. առնեն նորա զնոսա իբրև զինքեանս :

Թուի թէ բնուրիւնն յարէ զինացականուրիւնն արանց ընդ արժանաւորուրիւնն նոցա՝ որպէս յարէն արք գերշանկուրիւնն խրեանց ընդ առարիւնուրիւնն նոցա :

Ապա աստանօր օրէնք ինչ են յախտեալան արդարուրեան, զի չկարիցէ այրն նուաստացուցանել զինին առանց նուաստացանելոյ զանձն. եւ չկարիցէ բարձրացուցանել զնս, առանց լինելոյ իւր յաւագոյն քան զնս:

Պարտ է արանց կամ անբանանայ ի գիրկս կանանց, եւ կամ կրրիյ առնոց նոցս :

Սրկեալ զաջս ի վերայ նողազնոտոյս՝ դիտէմք գերկու. մեծ բաժանմունս մարդկային սեռի, Սրեւելեան, եւ Սրեւմբուեան, կեսն ինին աշխարհին մնայ անշարժ եւ առանց խորհրդոց ի ներքոյ քեռանց բարբարոս ինչ քաղաքականուրեան, կանայք անդ գերի իմն են. միւսն՝ ընթանայ առ հաւասարուրիւնն եւ յուսանորուրիւն, կանայքն անդ ազատ են եւ ի պատուի:

Մարդն խորհրդակցի ընդ կնոջ իւրում, հնագանիի նա մօր իւրում, եւ զինի մահուան նորա եւս յսէ նմա. եւ խրարքն գոր ընդունի նա ի նմանէ, լինին բազում անզամսկզբունքիզօրագոյնք քան զիիրսն:

Ի գերեզմանի ուրեք որ ի Փարիզ՝ գոյտապանազիր մի՝ արդարեւ սրտառուք, « ՀԱՆԳԻՌ Ի ԻԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐԻԿ, « ՈՐԴԻՆ ՔՈ ՀՆԱԶԱՆԴԵՍՑԻ ՔԵԶ ՄԵՇՏ : » Որպիսի գորով, որպիսի սեր ի պարզ

յայս բան, եւ քանի պատիւ առնէ այս
յիշատակի մօր՝ արդարեւ վեհագունի,
որ թելադրեաց զայս որդոյն :

Ի զիրկն մայրական նանզչին միտք
ժողովրոց, բարք նոցա, կանխակայ
սովորութիւն, առարինութիւն նոցա, կամ
քաղաքականութիւն մարդկային ազգի :

Մանկուկն յանդիման լինի մօր իւրում
իբրեւ աստուածային ինչ առանկ, ոչ
խնդիր ինչ է կրթելոյ զիմացականութիւն
եւեր, այս եւ զնոգի մի զարգացուցանել,
եւ զնոգին այն մայրն ճանաչէ, նա զիտէ
ուր պարտն իցէ տանել զլոյսն, եւ ուր
եւ զինքդ մատուցանել զդասս իւր :

Առ. ի առնել զմարդն, պարտ է զար-
գացուցանել զնոգին, եւ իբրեւ նոզին
երեւի՝ խնդրէ նա զԱստուած իւր : Գա-
ղափարն Աստուծոյ միայն կատարելա-
գործ զմարդն :

Պաշտօն մարց չէ ուսումն ինչ, այս

ազգեցութիւն, չէ զիտանութիւն ինչ, զոր
տան նորա, այս թելադրութիւն, եւ առաջ-
նորդութիւն :

Ի ծոց ընտանեաց իւրոց առնու մա-
նուկն զաղափարս ինչ, որք վերաբերին
դարուն իւրոյ, ազգին իւրոյ, եւ վիճա-
կին յոր պարապի :

Ո՞չ ապաքին անդ է աղբիւր ամենայն
մոլորութեանց մարդկան, եւ անդ է նաև
աղբիւր ամենայն առարինութեանց
նոցա :

Ապա ի մեջ ընտանեաց պարտ է լինել
դաստիարակութեանն :

Պարտ է զի անդ երեւիցի ձշմարտու-
թիւնն, որպէս պարտքն երբեմն ի Սպար-
տիա . եւ հայրենիքն ի Հռովմ :

Ճշմարտութիւնն շարժիչ ազգաց յանի-
տենիս, բոլոր աշխարհ խոստացեալ է
նմա . երեւ ի հայրենասիրութենին տեսաւ.
եւանել դիւցազն ժողովուրդ, յայս ըն-

դարձակագոյն եւ գերազանց սիրոյ տեսչի
ելանել քաղաքականութիւն մարդկային
սեռի :

« Կանայք որք ճանաչեն քաջ զիրա-
« ւունս եւ զմայրենի պարտու իւրեանց,
« արդարեն ջունին գանգատել բնաւ
« զվիճակի իւրեանց :

« Երէ զոյ անհաւասարութիւն յեղա-
« նակս երջանկութեան տուելոյ երկուց
« սեղից, այն առաւել ի նպաստ է կա-
« նանց : » Ասաց իմաստուն տի-
կին որ :

Զկանանց դաստիարակեմք զիմացա-
կանութիւնն, ուր պարտ էր մանաւնդ
գափրտն դաստիարակել. քանզի կանայք
չգիտեն ինչ այլ, բայց զոր ինչ սիրու-
նոցս ուսուցանիցք :

Անտի գերազոյն առաքինութիւնը եւ
խորին մոլութիւնը : — Երէ լուսաւորեալ
լինէր սիրու կանանց՝ առաքինութիւնը

միայն մնային անդ, փոխանակ կանանց՝
նրեշտակս ունիին մարդիկ :

Եւ յիրակ' այսմ թերի դաստիարակու-
րեան պարտ է տալ զմեծագոյն քշուա-
ռութիւնս կանանց :

Մայրական գորովն լի է պատրանօր,
որոյ միայնակ աղբիւր է ցուրտ անձնա-
սիրութիւնն, այլ ոչ պակասին որ քնի-
ծալիցն զայն սիրոյ :

Լուսաւորեցէք զոկար զայն կանացի
միտս մօր, եւ առնիցէք զուրախութիւնն
նորա առաւել զմայլելի եւ առաւել
ախորդելի :

Ի ծերանալ կնոջն՝ բողուն զնա մեծա-
րանը, այլունի նա քոռունս՝ զորս խնամն.
Եւ սնուցանէ, եւ նոզի նորա զուարձա-
ցեալ արծարծի առ նրով այնոցիկ որք
սիրենն զնա :

Կանայք պատաւելով չեն քշուառ,
բայց երէ յորժամ ոչն ճանաչիցն զկրկին

պաշտօն մօր եւ հանոյ . Եւ թէ ընկերութիւնն դղորդի այժմ մինչեւ ցնիմունս խոր , չկարէ հաստատիլ ’ երէ ոչ ընտանօք . Եւ ընտանիքն եւս չկարեն առնել զբարոյական խորհրդածութիւնս ’ երէ ոչ մայրական ազդեցութեամբ :

« Կանայք կառավարեն զմեզ , ջանացուք կատարեալս առնել զնոսա , « որչափ առանել լուսաւորեալ իցեն « նորա ’ այնչափ առանել լիցուք մեր « լուսաւորեալք : Խկրութենէ մտաց կանանց կախի իմաստութիւնն մարդկան : « Մարդիկ լիցին այնպէս ’ որպէս ինչ « հանոյ լից կանանց , երէ կամիր դուք « զի լիցին նորա մեծ եւ առաքինի ’ ու « սուսչիք կանանց զինց և մեծութիւնն եւ « առաքինութիւն : » Ասաց ոմն ի բարոյախօսից :

« Ոչ Քլովիզ , այլ Քլովիլդ կին նորա « նիմնեաց զրազաւորութիւնն Գաղղիոյ ,

« գեղեցիկն , պարկելու եւ քրիստոնեայ , « նա ես դաստիարակութիւն ժողովերք « դեսն եւ արքային աւետարանան « Քրիստոսի , նու նուանեաց եւ զյադ՝ « քոյսն , եւ զյադքեալսն : » (Ստեփ. 3.)

Ասիցէն արդեօք ’ թէ ընդէք ոչ հայրն նրանիրի իդաստիարակութիւն մանկանց . ասէմք նախ ’ թէ արտաքին զբաղմունք նօրն չներեն նմա զայն պաշտօն . Եւ երկրորդ ’ կարիցէ այրն վիճել ընդ առանձնաշնորհութիւն կնոշն տուելոյ նմա ի բնութենեն , չնու երկայնմուռթիւն եւ ընդ առանելութիւն սիրոյ նորա :

Երեւելի ոմն ի գաղղիացի բարոյականաց նուիրէ գլուխ մի զրոց ի տիբրալից նկարազբութիւնն հայրական խսութեանն որ երեմն յազգի իւրում , եւ որ այժմ դժբաղութեամբ ոչ պակասի յազգի մերում.....

Պախարակէ նա յայտնապէս զնարս ,

որք ի պահել զիշխանութիւն իւրեանց կեղծեն ջունել գորով, և ցուցանեն միշտ բարկութիւն, պատրաստ ի պատմել :

Պաշտօն ինչ է այս դերասանի, մշտընչենառը կատակերգութիւն ինչ խաղացեալ ի մէջ ընտանեաց, որոյ նպատակն է հրամայել զյարգութիւն. և արդինք՝ ցամաքեցուցանել զսիրտն և զսէր :

Յայս հանգամանս իրաց, հայրն՝ տէր ոմն է խիստ և խոժոռադէմ, որ յանդիմանն միշտ տղադակաւ, դժուարաբարոյ ծեր, որ ոչ առնել գորդին իւր հաղորդ, ոչ ընկերութեան իւրոյ, ոչ ընչից իւրոց, և ոչ զուարձութեանց իւրոց :

Բոնի վիճակ՝ ի ծանրութիւն նօրն և որդույն միանգամայն : Հայրն չձանազէ երբէք զորդին, երե ոչ յանմառութիւնս, և որդին չձանազէ երբէք զհայրն, երե ոչ իխսութիւնն :

Զինչ կարէ յառաջ բերել այս վիճակ

կեղծեաց, ոչինչ բարի անշուշտ : Հայրն կարծէ պահել զմեծութիւն իւր յաջս որդույն, այլ այդու կորուսանէ զամենայն ծնողական նեշտութիւն, ոչ վայելէ նա ոչ զուրախութիւնն եւ ոչ զգքոսանս որդույն իւրոյ : Ոչ տեսանէ նա ծնանել ոչ զառաջին խորհուրդս նորա և ոչ զառաջին զգացողութիւնս նորա :

Ոչինչ մտերմութիւն, ոչինչ այն խօսկցութիւնք որք զարրուցանեն զմատադ հոգիս առ ճշմարտութիւնն, փոխանակ սիրոյն՝ լուսութիւնն, բռնադաւութիւն և պատմիք :

Հայրն ներկայացուցիչ է ընկերութեան յանդիման ընտանեաց իւրոց, մայրն զներքին և երե կարգ տանն յանդիման կացուցանէ ընկերութեան : Մին տանի զնոգն հասարակաց, միւսն պատրաստ անդ զնանապազօրեալ առտնին զուարձութիւնս :

Հայրն է որ վարէ զինջս, կամ շանի զառուրն պարէն. մայրն է որ սեռոցանն զփրտն մանկանց ի սեր Աստուծոյ էն մարդկան : Այսպէս ամենայն պաշտօն հօր, երէ իցէ նա վաճառական, արուեստառը, գործառը. Էն այն ամենայն պաշտօն կնոջ նորա երէ տիկին իցէ նա ևն երէ աղախին, ներքին խսկենկամ առանձինն. բնուրինն կարգեալ է զնա յերջանկութիւնն էն իբարոյականութիւն զառակացն :

Երէ գորովական ձայն մօր, շնորհը շարժման նորա ևն քաղցր հայեցուածք քափանցեն ի սիրու մանկանն. այրական ձայն հօրն, ծանրութիւն շարժման նորա ևն խսութիւն հայեցուածոցն՝ զիտեն քարոր ի դեսս դժուարինս պատութիւն զյարգութիւն ևն ստիպէլ զնազաննդութիւն արգելուն այնք զմանուկն քողույն մեղկանալ յորբանի յայն գրգանաց, որ ի բազուկ ևն ի ծունկս մօրն :

Ապա բաժին նօր իդաստիարակութիւն մանկանց իւրոց ոչ կարէ լինէլ, ոչ դաս ինչ եւ ոչ աշխատութիւն :

Զի համբառնայ նա զվիճակ իւր բնաւորութեամբ իւրով. զի դնէ զկամս իւր իւնուր զպարսու մարդոյ քաղաքացւոյ. զի գործք իւր լիցին միշտ միաբան ընոց բանից իւրոց. զի բանք իւր բացատրեսցեն միշտ ազատական խորհուրդս. Էն զի արացէ նա վասն մանկանց իւրոց առանել քան զոր զկարիցեն առնել մանկածուք ամենայն համալսարանաց աշխարհի :

Ընկերութիւնն մարդկան եղ զկրութիւնն պատանեկաց ի դպրոցս. բնութիւնն եղ զբարյականութիւնն ժողովրդեան ի մէջ ընտանեացն :

Զօր ամենայն դարձեալ հօրն ի տուն՝ պատմէ զայն ինչ զոր ետես կամ զոր լուս. ի մէջ մարդկան, զմերաբերութիւն

Եւ զգործառնութիւն իւր ընդ որոց եւ իցէ : Յայնժամ լինի ի մէջ առն եւ կնոջն սիրալիք փոխանակութիւն ինչ կարծեաց եւ զգացողութեանց, ուր բարձրագոյն խնդիրք բարոյականի եւ բաշարականութեան խօսեցեալը լինին ի ժամուն :

Անդ որոշի վիճակ աշխարհին, անդ յօրինի բայցը իմն մտերմութեամբ եւ գեղուն սրտիր կարծիքն որ զամենայն կենաց :

Որպիսի սրանչելի յեղանակ լուսաւորելոյ զիսիդն մանկան, առնել զնա այր համեստ, եւ բարձրացուցանել զնոզի նորա առ. երկու կիրսն, որք շարժեն սաստկապէս զպատանելութիւն, սկը բարելոյն եւ ձղմարտին : Ահա դիմքին իմն դաստիարակութիւն, որ չփոխէ ինչ ի սովորութենէ կենաց, զո՞ն ինչ ոչ պահանջէ, եւ ոչ զնոզս խնամոց խնդրէ, եւ որոյ կենանարար զործն ի կիր

արկցի երե ի նօրէն, եւ երե յորդոյն :

Եւ լիրակի՝ ո՞ր նայր համարձակիցի գովել զմոլութիւնս, կամ պարծիլ անզամ ընդ զործ ինչ չար, յորժամ զիտիցի նարէ իւրաքանչիւր ինչ ի բանից իւրոց ժողովեալ ի մատադ նոզիս՝ կարե լինել կարծիր ինչ, եւ ազդել իբնաւորութիւնն :

Միով բանիւ, պաշտօն ձեր, ով նարը, եւ պաշտպանել զիրաւունս ընտանեաց առ. ընկերութիւնն, եւ յանդիման առնել զօդուտ ընկերութեան առ. ընտանիս :

Մի հեռանալը երբէք ոչ ի միոյն, եւ ոչ ի միսայն, եւ ոչ ի մենչ իսկ ինընին :

Լերուք իւրաքանչիւր առ. ի լինել ամենցուն, եւ ջամբ ձեր լիցին արժանապէս լցեալը, երե տայցէք դուք ընկերութեան՝ համեստ մարդ, եւ աշխարհի՝ բարի բաղարացի :

« Արանց անշուշտ է յօրինել երկրաւ « ջափութիւն, բնազիտութիւն, եւ այն.

« քայց այն՝ որ կոչի մարդ, այսինքն,
« մարդ բարոյական, երեւ զե նա կազ-
« մեալ ի վերայ ծնկաց մօր իւրոյ, լիցի
« այն մեծ թշուառութիւն. ջկարէ ինչ
« փոխանակել գտեղի այսր դաստիա-
« րակութեան : Երեւ մայրն պարտս ան-
« ձին է եղեալ տպառորել խորագոյնս
« ի վերայ ճակատու մանկան իւրոյ զԱս-
« տուածային կնիքն, կարէ յապահով
« լինել, քեւ ձեռն մոլութեան չեղծանից
« զայն երբէք. » Ասէք առ Մէստր :

Կրբել առանց ազդելոյ, և անպտուդ
տոնել զկրութիւնն :

Մի խնդրէք լինեն օրինակս. քանզի
տաց ես ձեզ զյարճ ողջոյն : Ես տեսէք
միայն զայն զպարծուկ պատանեակսդ,
որ ամի ամի նոսին մեզ ի դպրոցաց յոր-
դութեամբ, Երեւին նորա աշխարհի որ-
պէս ազատարար նորա իպատրանաց.
ամգոնք նախ քան զանազէյ, վիրաւո-

րեալը, նախ քան ի կիր առնուլ . ման-
կունք, պատանեակը առհասարակ զըր-
կեալը ի շնորհաց անմեղութեան, եւ ի
զմայլմանց զեղեցիկ նասակին . անաւա-
սիկ այս սերունդ է մեր :

Ես որպիսի եռանդ ընդ եղեռն, որպիսի
ծաղր ես արհամարհութիւն զամենայնէ:

Այս պատանեակը խօսին, եւ խօսք
նոցա զսարսափ ածեն . զրեն նորա, եւ
արինաշաղախ երեսք բդրոցն նոցա՝ քե-
րեն զարշանս. բանաստեղծութիւն նոցա
րատրնական ես զարհութելի, առանց
կանոնի վասն կենաց մարդկան . եւ
առանց բարոյականի վասն ընկերու-
թեան.....

Մի ասիցեն քէ ամենայն բնական
զգացողութիւն շիշեալ են ի վերայ երկրի,
եւ քէ չիք այլ եւս յաշխարհի, ոչ քայցը
զգացողութիւն, ոչ ազնուամիտ զրգիո,
եւ ոչ սէք առաքինութեան.....

Ո՞ւ թշուառ մարք , զինչ արարիք
դուք մանկանց ձերոց.... որպիսի բանք
արտասանեալք իցեն ի վերայ որորանի
նոցա... Եւ որպիսի փառօք զբաղեցու-
ցեալ էք դուք զմատադ զայն երեւակայու-
րին որդուոցդ... Եւ ապա ուր է Աստուածն
զոր ուսուցիք նոցա աղաջել.... Սակայն
այսպիսի է բարոյական վիճակ աշխար-
հիս , ուսումնականն եւ զբանորական :

Ի ծանօթութենէ եւ ի գործոց աստի
չունիմք մեր յուսադ ինչ ի դպրոցաց :
Ուսումն բարոյականին ջբերէ անդ՝ երէ
ոչ ձանձրութիւն , եւ ոչ անտի կարէ
նասանել առ մեզ առաքինութիւն . պարտ
է զնել զայն ի բարս իբրև սովորութիւն ,
յառաջ քան զնել զայն յիմացականու-
թեան իբրև տրամաբանութիւն :

Մի խնդրեացուք ընդ այնք այլ վար-
ժամկետ քան զսկըն մայրենի :

Թողոցուք զնողի մանկանց զարգանալ

ի ներոյ ազդեցութեանն զմայեցուցիչ
լուսանորութեանց այսոցիկ . ապա յետոյ
ուրեմն , յորժամ ստիպեալ ի պիտոյից
զիտութեան՝ պասցի նա ի դաշտն ան-
հունութեան , իցի նմա իմանալի ամե-
նայն . քանզի գերազոյն ձշմարտութիւնը
յայտնին լուսով բնական եւ կրօնական
ձշմարտութեան :

Որպիսի պտուղ բերէին պատանիք
վարժարանին , երէ ելանեին նորա անտի
ծանօթութեամբն Աստուծոյ եւ սովոր-
գեյտաց նորին , երէ ձանաչեին նորա
անդ զմեծութիւն նոգոյ իւրեանց , զան-
մանութիւն նորին , եւ զվախանն վասն
որոյ ստեղծեալ է այն , եւ զիկրառու-
թիւնն զոր պարտ է նմա առնել կարո-
դութեանց իւրոց :

Երանի քէ ժողովուրդը այսպէս վե-
րածնին , ուսանեին նպատակել զիմա-
ցականութիւնն բարոյականին , աստ է

բարձրագոյն կես կատարելուրեան . ուր
մարդն կարից ըմբռնել էր անդ հասանել՝
զինչ պիտոյ իցէ մի եւեր սկզբունք առե-
տարանական :

Այն ամենայն որ շարժէ զմեզ առ բա-
րին , այն ամենայն որ վերքերէ զմեզ
յառաքինուրիւնն , այն ամենայն որ վեճ
է , եւ այն ամենայն որ դիւցազնական ,
բովանդակի յայս Աստուածային բան .
Սիրեցի՛ զԱսուած և զմարդիկ :

Աստուած եղ գլարոյականն իսկըն ,
զի դիւրին լիցի ըմբռնել տկար մտաց .
իմացականուրիւն լիցի առանել կամ
սակաւ զարգացեալ , այլ նոզին լիցի մէծ :
Գերազանց վարդապետուրիւն , որ գնայ
խնդրել զաշակերտսիւր իվերայտաւաշին
եւ իվերայ վերջին աստիճանի :

Ես ահա ռամիկն եւ խուժան բարձրա-
նան մինչեւ ցիմաստուրիւնն Սոկրատայ ,
սիրովն Յիսուսի Քրիստոսի :

Ապա կրօնն է որ պարտի կենդանա-
ցուցանել զժողովուրդս . լիցին նորա
արդար առաջի Աստուածոյ , երեւ սիրես-
ցեն զմարդիկ . եւ նօր ի մեջ մարդկան ,
երեւ սիրեսցեն զԱսուած :

Աստանօր պաշտօն կանանց երեխի :
Կանայր առ ամենայն ժողովուրդս , Եւ
յամենայն վիճակս , Եղեալը արտարոյ
րադարական օրինաց , ազատը ի վճա-
ռակար կրից արանց , միայնակ ի ծոց
ընկերուրեան , մնացեալ են նորա յօրենս
բնուրեան :

Ոչինչ նարուած բերի կանացի բնաւո-
րուրեան նոցա , նոզ իրաց չունի երբեք
ցամաքեցուցանել զխորհնուրդ նոցա . չեն
նորա մարտիկը , ոչ ատենակայր եւ ոչ
օրենսգետը . Են նորա նարսունք եւ մարք ,
են նորա այն՝ գոր Արարիչն կամեցան
լինել նոցա :

Ազգ կանանց է կեսն ամբողջ սեռի

մարդկութեան, խուսափեալ իւրով խոկ
տկարութեամբ յապականութենէ իշխա-
նութեանց եւ փառաց մարդկան :

Ահա ազդեցուրիւն նոցա, եւ ահա քա-
զաւորուրիւն նոցա :

Որպէս կրեն նորա ի ծոց իւրեանց
գաղագայ ազգս, կրեն նորա նոյնակս
ի նոցիս իւրեանց զվիճակս ազգացն այ-
նոցիկ :

Եթէ արասցեն նոքա տարածել զնոյն
քանին մարդկութեան եւ ազատութեան,
եթէ արասցեն նորա ծնանել անդ զմի
միայն զգացումն սիրոյն Աստուծոյ եւ
մարդկան, եւ վիճակը նոցին լիցին կա-
տարեալ :

Պիտոյ են զենք առ, իտիրել աշխարհի,
պիտոյ է միայն բարոյական զգացողու-
թիւն ինչ առ, ի կրքել զնա եւ, ի փրկել :

« Յօրինեմբ զիսիդա մեր ըստ համոյից
« կամաց մերոց, եւ համարիմբ շանեալ

« զամենայն, շատ է զի կարիցեմբ զմեզ
« ինքեանս խարեկ. » Պոսինէ :

Մարդն չէ միշտ անմեղ, յորժամ խիղճ
նորա արդարացուցանէ զնա . չէ նա
միշտ յանցաւոր, յորժամ խիղճ նորա
ստգանանէ զնա :

Ճանաչմամբ բարոյն եւ ջարին, ար-
դարոյն եւ անիրափին գարբնու խիղճն,
նա է առաջին կարողուրիւն նոգոյն որ
երեւի ի մարդ. ազդու է նա, բայց կոյր :

Որ խարէ զիսիդան կարէ լինել չարա-
գործ :

Զգուշացիր մանկամարդ մայր, ահա
ժամ մեծանալոյ նոգոյդ, քանզի զնայ
այն անցանել բուրուվին ի նոզի ման-
կան րո :

Ո՞ն, քէ ջտացի բոյլ՝ զի այլ ինչ քան
զրո խորհուրդն մտցէ ի սրբուրիւնն :

Ի քեն կախի մոլուրիւն կամ առարկ-
նուրիւն, մանկանդ խնդուրիւն կամ

ապաշաւանք բոլոր կենաց նորա . քանի-
դակես դու . ի վերայ պղնձոյ :

Առաջին դաստիարակութիւն լինի բո-
վանդակն ի խիդճն , և խիդճն չէ բարի ,
երեւ ոչ յուսաւորեալ իցէ ի բանն :

Կամէի ես նրոյ տառիւր քանդակել ի
սիրու ամենայն մարց , կամէի ես աղա-
դակել առ ամենայն աշխարհ , թէ կա-
րողութիւն իմացականութեան աճի աշ-
խատութեամբ , երկրային կիրքն տկա-
րութեամբ , զգացողութիւնք նոգոյն կա-
մեցողութեամբ :

Զանազանութիւնս այս է յայտարար ,
ապացոյց է բարոյական ազատութեան
մարդոյ :

Իցիս դու իմացական եւ ախտակիր
կենդանի մի , երեւ բողուս զքեզ թիւր
ախտրժակաց բոց , իբրև զիմացական
եւ զախտակիր անասուն . լիցիս դու հակ
ինչ ազատ , գոյացութիւն ինչ անման ,

մարդ որ , երեւ կամիս դու զայն :

Ապա զոն ի մարդն երկու հակը որք
զանազանին յոյժի միմեանց , իմացականն
եւ նոգեղին :

Միոյն զադափարքն զան ի զգայարա-
նաց , միւսոյն զգացողութիւնք զան ի
նոգոյն :

Հակ՝ որ ունի զադափարս . եւ հակ՝
որ ունի զգացողութիւնս , կացուցանին
իւրաքանչիւր ես մի :

Դաստիարակութիւն կարողութեան
նոգոյ՝ անկանի իրաւանց կանանց ,
քանի նորա զիտեն ծիծադիլ տայ ման-
կան . նորա միայն կարեն ըմբռնել հա-
մակրութեամբ զառաջին տրոփել նոգոյն
որ զարքնու ի զգուանաց նոցա :

Ապա փուրաջիք նարցանել զմարս
ընտանեաց . նորա ասասցեն ձեզ , թէ
նրակս ի վեցամսեալ հասակի մանկան
սկսանի նա կեալ արտաքսապէս , եւ թէ

նրակես տեսանէ նա, դատի եւ խաղայ .
Եւ նրակես ծիծադի ինչ դեմք տալ նմա
ուրախուրիւն, եւ խիստ ինչ դեմք երկե-
ցուցանէ եւ տրտմեցուցանէ զնա :

Իմացականուրիւն նորա տակակն
լուո. կացեալ՝ նոզի նորա համակրի ընդ
հոգուոյ մերոյ :

Եւ առաւել եւս, մինչդեռ կենդանիքն
մնան յանձնով շրջանի նիւրական շա-
հուց, մանուկն ձգի ի սեր առարկայից
ինդ որ զարմանայ :

Զձանաչէ նա դեռ զայն որ կարէ լինել
նմա պիտանի, եւ արդէն յարի յայն որ
հաճոյ է նմա :

Նախ քան զնիւրական շանն զուարձու-
րիւնք երեւակայուրեանն. յառաջ քան ըզ-
յայտնուրիւնսիմացականուրեան, համա-
կրուրիւնք սիրոյ, յառաջ քան զզարմանս
խօսից՝ զայտնի առնջուրիւնք նոզուոյն,
որ ընդունի եւ հաղորդէ զխարհուրդն :

Անա առաջին գործք որք նշանակեն զե-
րեւումն նոզուոյն. բայց զոյ այն եւ առաւել
ինն որոշ եւ յայտնի, յերեւումն խղճի :

Այս զգացումն՝ նշանակ է զերազանց
իմն փափկուրեան, գորոյ առնու նա
զիորձն զրերէ ընդ ծնանել անդ ի ծոց
մօր իւրոյ, կամ ի զիրկս ստնտուին :

Երև պատմես դու զնա յանքրասի՝
զայրանայ նա եւ լայ, անցան նա ի զե-
րազանց ինչ, ի զայրոյր իմն ընդհանուր
ընդում անիրաւուրեան, որ յայտնի ար-
տարուստ բարկուրեամբ, կամ լայով :

Յայնժամ զիծ նշանին ձգի, նոզեղին
եակն բաժանի յանասնական եակեն,
զգացումն ինչ անծանօր մնացելոյ արար-
չուրեան առնէ զնա մարդ :

Յեսոյ ուրեմն վիրաւորեայ մանուկն
ի խիդճն իւր բողոք ընդ այն առ Աս-
տուած զդատաւունաց մարդկան :

Ո՞ն, թէ կարեիք դուք ընքեռնու ի

սիրտն յայն նեղձուցեալ, թէ կարեկիք
դուք ըմբռնել զդիմեցմունս նորա յեր-
կինս, որում անձկայ նա որպէս առուրն
արդարութեան :

Անդ զգացողութիւն անմեղութեան
նորա յայտնիցի, վերք նորա փակեսցին,
նամարիցի նա յայնմամ թէ կրկինքն վասն
ձշմարտութեան եւ առարինութեան :

Երջանիկ ազդարարութիւն խղճին,
մահն (զոր կանխակալ սովորութիւն, եւ
երկրային կիրք պատեն անիւ), չերեւի
յառաջին մանկութեան իբրև միայնակ
դարման անիրաւութեան մարդկան :

Այն ինչ ելանէ նոզին ի ճեռաց Արար-
ջին՝ զգայ յառաջազոյն, թէ վսեմ իւր
ձակատագիր չկարէ լնուլ՝ երէ ոչ յայ
իմն կեանս :

Եւ յիրափ՝ քստ որում զարգացու-
ցանես դու առանել կամ սակաւ զայս
երկու կարողութիւնս, մանուկ քո լիցի

առանել կամ սակաւ ազատ, առանել
կամ նուազ երջանիկ. առարինութիւնք
նորա ստացեալ լինին յայս փորձոյ կա-
րողութեան :

Ունիս դու ի ճեռաց զբարյական շաբ-
ժիք մարդկութեան. Երկու կարողութիւնք
որք զարրուցանեն զմարդն, Երկու կա-
րողութիւնք որք ստաշօնորդեն առ. Սս-
տուած, նոյնպէս եւ Երկու կարողու-
թիւնք՝ զերազանց իմն փափկութեամբ
պատրաստք միշտ մեծանալոյ, իբրև
զկակուդ իմշ մոմ առեալ եւ պահնայ
գտնենայն տպալորութիւնս :

Երէ վիրասորես դու զնոսին՝ ոչ եւս
սեր ընկերին, Երէ նեղձուցանես դու
զնոսին՝ ոչ եւս բարյական կեանք, Եւ
Երէ խարես դու զայնս՝ ոչ եւս նանցիստ,
ոչ եւս ազատութիւն եւ ոչ եւս ձշմար-
տութիւն :

Մայրական ազդեցութիւնք կարեն տալ

մանկան զմոլուրիւն կամ զառաքինուրիւն, որպես բանն Աստուծոյ տայ նման զիեան :

Նախ քան զլորիել զայս ճշմարտութեանց նորած նախաւեսուրիւն մօրն նակի ի վերայ մանկան խրոյ, պատկան ի խնամօր եւ գորովանօր, արիւն եւ կեանք ե նորա, եակ ինչ սիրելի եւ վշտակիր. արդ՝ խիղճ իմն է որ խօսի նմա, եւ նոզի ինչ է որ պատասխանի առնէ նմա. ճշմարէ նա զերկինս ի ծիծադ նորա, եւ զանհունն ի սկը նորա, մարմնաւոր կերպարանք նորա հրեշտակ ինչ երեւեցուցանեն նմա :

Ո՞ն, որպիսի ուրախուրիւն զարգացուցանելոյ ինքնին զբարեպաշտ տրամադրուրիւն մատադ արարածոյս, տալ նմա զիեանս նոգոյն, եւ առնել զնա միանգամայն արժանի սիրոյ մարդկան եւ նայեցուածոց Աստուծոյ :

Լուարներ նկ մարք, չե աստանօր բան զնոտի ուսմանց, որոյ միայնակ նախաւակն է զարդարել զվիշողուրիւնն. այլ զկարեւոր խնդրոյ իմերէ, եւ զկարեւորագունեն ի վերայ երկրի. այնու՝ որով եղանակա. Եւ լուծանիցէր դուք զայն՝ որոշեսցի ի կեանս ձեր եւ ի բարոյականդման, ի կեանս եւ ի բարոյական ման մանկանց ձերոց. իմանանց. մանկանց ձերոց.....

Ոչ զմենջ միայն է բանն, այլ եւ զմարմնոյ մարմնոյդ ձերոյ, զարենէ արեանոյ ձերոյ, զըշուառ. փոքրիկ արարածոց, զորս ձգէր դուք յայս աշխարհն, նաև դերձ կրիսր, մոլուրեամբք, սիրովն, ատելուրեամբ, ցաւօր եւ մահուամբ. բանզի անդ է արդարեւ այն ամենայն զոր ընկալան նորա ի ձենջ՝ նանդերն մարմնաւոր կենօր. բշուառ. պարզեւք՝ երէ չտայցէր դուք նոցա եւ զիեանս

հոգոյն, այսինքն, զգեստ առ խպատերազմել եւ զօսնի յառաջնորդել :

Մարր եր դուք ըստ օրինաց նիւրական բնուրեան, իբրև զնու որ նակել ի վերայ ձագուց իւրոց, եւ ծածկէ զնոսա ընդ թեսովք իւրով. զամ ես արդ պահանջել ի ձեռք լինել մարս ըստ օրինաց Աստուածային բնուրեան, հանդերձ ամենայն սիրով հոգոյ միոյ կոչեցելոյ նորոգողի հոգոց :

Վատան եր դուք քաջ, թէ դուք ոչ պարտիք մանկանց ձերոց, երէ ոչ զկարն ասեանց ձերոց, եւ զկրուրին իմացականուրեան նոցա. իսկ Երէ նարցաներ դուք զԱւտարանն եւ զբնուրին՝ զզոյշ լերուք ի բանից պատասխանոյ նորին. « Ոչ միայն նացիւ կեցցէ մարդն, այլ եւ ճշմարտուրեամք : »

Արդ՝ ճշմարտուրինն էայն՝ որ ազատ առնել զմարդն ի կրից իւրոց, եւ է ձայնն

որ կոչէ զմարդն առ սերն Աստուածոյ եւ ընկերին, առաքինուրինն : Ընդհակառակն՝ մոլուրինն է այն՝ որ առնել զմարդն ծառայ կրից իւրոց եւ այլոց, եւ այն է, որ տայ մարդոյ գոմել զկիդն իւր ընչից, պատուոյ, փառաց եւ մոլուրեան:

Եւ այսպէս առաքինուրինն ելանէ ի ճշմարտուրեամքն, եւ յանցանքն ի մոլուրուրեամքն, յորոց զնես զայ՝ թէ զեղեցիկ ձառ. մի զաստիարակուրեան ոչ այլ ինչ է՝ բայց բնուրին ճշմարտուրեան :

Ապա վիճակ մանկանց ձերոց կախի յեռանդուն խուզարկուրեամք որ զգըշմարտուրեամք, կարեք բանալ առաջի նոցա զմանայարն երջանկուրեան, եւ մուծանել զնոսա յայն. Երկու աշխատուրին է որ կոչէ զամենայն կարողուրինս հոգոյ ձերոյ, եւ որ զնայ դնել զնեզ յանդիման Աստուածոյ եւ բնուրեան, մանկանց ձերոց եւ ձեր ինքնին :

Եւ ծաներուք քաջ զայն ամենայն զոր
բնութիւնն արար առ. ի լնուլ զայս զործ
դժուարին. զստաշինն՝ մերձեցոյց նա
զեղ առ. ձշմարտութիւնն, որ է ի նմա,
կորդելով զսիր ձեր գրերէ յամենայն փա-
ռասփրութեանց որք նուաստացուցանեն
զայս, ապա պարզեւեց նա ձեզ զզորովն
փորդիկ մանկանց. միանգամայն զի լնու
նա զսիրտ նոցա անմեղութեամբ և
միխու նոցա հետարհնութեամբ :

Տարակուսիբ դուք արդեօք ընդ պայ-
տոն ձեր, տեսանելով զրադըր ներդաշ-
նակցութիւնս որք միացուցանեն զնոսա
ընդ ձեզ :

Ենութիւնն կախեաց զնոսա ի շրբանց
ձերոց, կապեաց զնոսա ի ծոց ձեր, և
զարբոյց զնոսա ի զբուանաց ձերոց .
կամի նա զի ձեզ պարտական լիցին
նորս զամենայն մինչ զի զկնի ընդունելոյ
ի ձենջ զկեանս և, զխորհուրդ, այսորիկ

հոդեղին նրեշտակը մնան ազդեցութեան
ձերոյ ի հաւատալ և, ի սկրել :

Ապա զիտասչիբ քաջ, նվ մարք, այն
ամենայն զոր տպաւորիք դուք ի միխո
մանկանց ձերոց՝ մնասցէ անդ :

Զի երէ տպաւորիք դուք անդ մոլո-
րութիւն, կեցցէ մանուկն ի մոլորութեան,
այսինքն, լիցի նա բշուառ, թեպէսեւ
բախտն լցուացէ զնա պարզեւօք իւրովք,
և երէ տպաւորիք դուք անդ զձշմար-
տութիւնն, լիցի նա երջանիկ, թեպէս և
բախտն ընկածից զնա ընդ բշուառու-
թեամբք իւրովք. ըստ գեղեցիկ դիտողու-
թեան Պդատոնի. « Ճանազումն ձշմար-
տութեան շատ է միայն երջանկութեան
մարդոյն : »

Հաստատել զսկզբունս որք կոչեն զա-
մենայն մարդիկ առ. օրենս բնութեան,
եղծանելով զօրինադրութիւնս և, զկան-

խակալ սովորութիւնն ոքք պատերազմին
ընդ օրինաց. ամառափիկ այս՝ զոր պարս
է խնդրել. Եւ ամա այս կարեւոր է գիտել:

Ապա պատրաստ էրուք ազդելոյ ի
մանկունն ձեր երե կամիք դուք զի նորս
երշանիկ լինիցին :

Եւ այժմ ճանաչէք դուք զկարեւորու-
թիւնն ուսման գորմէ զամբ մեր բուռն
հարկանել, քափանցեսցուք մեր համար-
ծակուրեամբ ընդ խաւարն, որով աշ-
խարհ պատէ զմեզ, Եւ կարիցուք մեր
արդեօք լինել կոչեցեալ ի ձգել սան զոյս:

Մուտք ճանապարհին դժուարին բուրին
ձեզ արդեօք, Եւ բառն ճշմարտութիւն
ունի ինչ խստութիւն որ երկեցուցանէ
զլաելիս ձեր :

Այս զինչ, իցէք դուք ձեռնբափ լեալ
յն Եւ է զոնից, յորմամ խնդիք լինի զնի-
րական շահու կենաց մանկանց ձերոց :

Ո՞չ իջանիցեք դուք զօրհանապազ մին-
չեւ ցնուաստագոյն հանգամանս իսկ առ.
ի պահպանել զնոսա Եւ զառողջութիւն
մարմնոյ նոցա, Եւ յորմամ խնդիք լինի
ի փրկել զնոսա վասն ձեր, Եւ զմեզ վասն
նոցա, վարանիցիք դուք. նջ. նջ. մի
վարանիք. նջ, մի լուծանիցեք զօրինս
գոյութեան ձերոյ, որ կոչէ զմեզ առ. աղ-
բիր անդ բարույն, ճշմարտին Եւ ան-
բաւին :

Ապա զինչ Են առուրք ինչ ուսման,
առ. ի հասանել այնպիս մերձ Ասսուծոյ
Եւ ի գետեղել զմանկունս ձեր :

Ո՞վ կանայք, երե կարիք դուք նշմարել
միայն զմասն ի սրանչելի խստմանց
մայրենի ազդեցութեան, որպիսի ազ-
նուական իմն հապարտութեամբ մտանեիք
յայս ընթացս կենաց զոր բնուրիւնն բա-
ցեալ է առատաձեռնութեամբ յալնչափ

զարուց հետէ : Զայն, որում ոչ մեծագօք
կամք եւ կարողութիւն բազաւորաց, եւ
ոչ ազգ մի հզօր բաւական է՝ կամք ձեր
միայն շատ են առ ի գործ ածել զայն :

Դուք միայն ի վերայ երկրի պատրաս-
տեք զերունդ որ զալոց են յաշխարհ,
եւ դուք միայն կարեք դարձեալ միաւորել
զցրուեալ անզամս, եւ տպաւորել ի նոսա
զնոյն շարժումն :

Զայն զոր չկարեմ ես դնել ի վերայ
ցուրտ բորոյ, կարեք դուք տպաւորել
իսիրտ բոլոր ժողովրդեան :

Տնօճայեմ ես ձեզ տկար ինչ պատկեր
հղմարտութեան, եւ զաշմարտութիւնն
ինքնին զիսովին . կարեք դուք զայս նրի-
տակ բողովլ աշխարհի :

Օի մեն մի ձեր աշխատութիւն յերջան-
կուրիւն զաւակաց նուիրի յիւրաքանչիւր
մասնաւոր երջանկութիւն, Ասոււած եղ

զխսառումն ընդհանուր երջանկութեան:

Օրիորդը, մանկամարդ հարսունք,
գորովագուր մարք, զաւազանք արքունի
իշխանութեան ձեզ անկանին, ի նոգին
ձեր առաւել քան յօրենս օրենսդրին, որ
հանգուցանեն այսօր զապազայն Երո-
պիոյ եւ զիմանկ մարդկային ազգի :

տոցն ուրացեալ է , եւ չար եւս քան զան-
հաւատսն է . (Ա. Տիմ. Ե , 6) :

Հարք , մի զայրացուցաներ զորդիս ձեր ,
այլ սնուցանիջիր զնոսա խրատու . Եւ
ուսմամբ Տեառն . (Եփ. Զ , 4) :

Մի ցանկար բազմութեան անպիտան
որդուց , եւ մի ուրախ լինիր յորդիս
ամբարիշտս , երե բազմացին մի ուրախ
լինիր ի նոսա . (Սիր. ԺԶ , 15) :

Երե ոչ իցէ երկիւղ Տեառն ընդ նոսա ,
մի վստան լինիր ի կեանս նոցա , եւ
մի ապահնիր ի բազմութիւն նոցա .
(Սիր. ԺԶ , 2) : Զի լաւ է մի քան զիազարս :
Եւ մեռանել անորդի , քան քէ ունել որ-
դիս ամբարիշտս . (Սիր. 4) :

Զի ի միոց ի մաստնոյ շինեսցի քա-
դար , եւ ազգ անօրինաց վտանգեսցի :
Եկայր որդիր իմ եւ լուարուք ինձ , եւ գեր-
կիւղ Տեառն պատմեցից ձեզ . (Սդ. ԼԳ , 12) :

Խրատեա զորդի քո եւ վարես զնա

Թ. ՈՒԽԻ Ե.

Վ. կալուքինք ի սուրբ Գրոց .

Խրատեա զորդի քո , եւ մանգուսցէ
զբէզ , եւ տացէ զարդ անձին քում . (Առա-
կաց . Իթ , 17) :

Որդեակ իցեն քո խրատեա զնոսա ,
եւ խնարճեց ի մանկուքէնէ զպարանոց
նոցա . (Սիր. Է , 25) :

Դգուեա զորդի , եւ զարմուքցուսցէ
զբէզ , խաղա ընդ նմա եւ տրտմեցուսցէ
զբէզ . (Սիր. Լ , 9) :

Մի ծիծաղիր ընդ նմա , զի մի ցաւա-
զինսցիս , եւ ապա յետոյ բրեսցէ զար-
մասս քո . (Սիր. Լ , 11) :

Բակ երե ոք իւրոց , եւ մանաւանդ եւ
ընտանեաց խնամ ոչ տանիցի , ի նաւա-

իզործ, զի մի ի խայտառականս անվանիցիս. (Սիր. I, 15) :

Մի մոռանայցես զամենայն բանս զայտսիկ զոր տէսին աջը քո, եւ մի մերժեսցին ի սրտէ քումնէ զամենայն առուրս կենաց քոց. եւ խելամուռ արացես որդոց քոց, եւ որդոցն որդոց նոցա. (Բ. Օր. 7-9) :

Մի տար նմա իշխանութիւն ի մանկութեան. զարդէա զիոդս նորա մինչդիո, տղայ է, զուցէ երեք խստացեալ սոսոնկանեսց զրեզ. (Սիր. Իթ) : Ամօր հօր՝ ի ծնանել անխրատի. (Սիր. Իթ, 5) :

Զի անվարծ ելանէ խստ, եւ որդի ընդվայրասուն ելանէ լիտի. (Սիր. I, 8) :

Որ սիրէ զորդի իւր յաձախէ զոտնանան նորա, զի ուրախ լիցի ի վերջալս նորա. (Սիր. I, 4) :

Որ խրատէ զորդի իւր գոցէ օգուտ ի նմանէ, եւ ի մեջ ծանօթից ի նա պարծեսցի. (Սիր. I, 2) :

Որ ուսուցանէ զորդին իւր, նախանձեցուցանէ զրշամին, եւ առաջի բարեկամաց ի նա պարծեսցի. (Սիր. I, 5) :

Վախճանեցաւ հայր նորա, եւ որպէս քէ ոչ մեռաւ, զի նմանող երող յետ իւր. (Սիր. I, 4) :

Ի կեանս իւր ետես եւ ուրախ եղեւ, եւ ի վախճանի իւրում ոչ տրտմեցաւ. յանդիման քշնամեաց երող վրեժինդիր, եւ բարեկամաց նատուցանող շնորհաց. (Սիր. I, 5) :

Որ զրկէ զորդի իւր պատեսցէ զիերս նորա, եւ յամենայն բարբառ խոռվեսցին աղիր նորա. (Սիր. I, 7) :

Գանք եւ կշտամբանը տան զիմաստութիւն, եւ մասունկ մոլորեալ՝ յամօր առնէ զծնողս իւր. (Առ. Իթ, 15) :

Զադրատութիւն եւ զանարգանս իբաց բառնայ խրատ, եւ որ պահէ զյանդիմանութիւնս փառաւորեսցի. (Առ. ՓՊ, 18) :

Զի որ զիմաստութիւն եւ զիրատ անարգէ՝ թշուառական է, եւ ընդունայն է յոյն նորա, եւ վաստակը նորա ամօգուար է անպիտան գործ նորա. (Խմ. Գ, 11) :

Զձանապարհս կենաց պահէ Տէր, խրատ առանց յանդիմանութեան մոլար է. (Առ. Փ) :

Որդեակ մին լքանիր ի խրատու Տեսուն, եւ մի լուծանիցիսյանդիմանեալի Տեսուն, զի զոր սիրէ Տէր՝ խրատէ տաճչէ զամենայն որդի զոր ընդունի. (Առ. Գ, 11) :

Մի խնայեար խրատել գոտայ, զի քէ ժարկանես զնա զաւագանաւ, ոչ մեռանի, դու հարկանես զնա զաւագանաւ, բայց զանձն նորա փրկես ի մանուանէ. (ԽՊ, 15) :

Անմոռութիւն բորբոքեալ ի սիրտ երիտասարդի, զաւագան եւ խրատ մեռի և ի նմանէ. (ԽԲ, 15) :

Բարի և մարդոյ առնուլ զլուծ խոնարհութեան իմանկութենէ ի սրմէ. (Ողբ. Կ, 17) :

Գ. Ա. Ս. Խ.

Ակադութիւնք ի Հարց սրբոց.

Գանձ մեծ ունին ծնողը ի մանկուն ի սրեանց, երե զիտեն նորա նոկել ի վերայ նոցա, եւ առնել զամենայն կարեւորսն ի մեռացուցանել անտի զամենայն ազգս գողոց. (Ուկեթերան) :

Մասնաւոր իմն մտադրութեամբ անցանեմք ընկ անզ եւ ընդ երկիր, քաջ է, անս մանկունքն են զեղեցկազոյն երկիր, ապա կրքեսցուք զփափուկ սիրտ նոցա ամենայն ազգ առարինութեամբ; զի այս լիցի մեր առաջին պարապումն, եւ մենացեայն ամենայն երկրորդական. (Ուկե.) :

Երե ամբարիշտ են որդիրն, անխո-

թիւնք հարց ոչ ինչ օգտիցեն նոցա . Եւ երկ բարեպաշտ են նորս , աղքատութիւն ոչ ինչ վճախցէ նոցա . (Ուկե.) :

Գիտացէ իւրաքանչիւր հայր ընտանաց՝ քէ մատակարարէ նաև զիայրական խնամս իւր ըստ դիտառորութեան Յիսուսի Քրիստոսի եւ յախտենական կենաց . ապա խրատեսցէ , կրթեսցէ եւ պատմեսցէ զբնուանիս իւր , զգուշացի ի բուլութենէ եւ ի կիր առցէ ըստ դեպս զյանդիմանութիւնն . (Օգոստինոս) :

Դաստիարակութիւնն երկու մասն խմանի , զգաստութիւն եւ կրութիւն . առաջինն՝ ունի տեղի յանդիմանութեան , երկրորդն՝ ունի տեղի սիրոյ . ահա այս բարգաւաճեցուացէ զյարգութիւն մանկանց . (Օգոստ.) :

Մանկութին դիւրաբեր է եւ կակուդիբրեւ զմոնն , դիւրաւ առնու զամենայն ձեւս զոր կամին տայ նմին , ապա մի

անփոյր լինիք կանուխ կրրել զնոսա յառաքինութիւն . (Բարսեղ) :

Ծնողը՝ որք կուտեն արծար վասն մանկանց իւրեանց , եւ ոչ բարոք դաստիարակեն զնոսա , նման են առն որ տան աւերելոյ յօրինէ պարտէզ զեղեցիկ , կամ որ անփոյր առնէ զառողջութենէ իւրմէ՝ յօրինել տայ հանդերձս պայծառ . (Ուկ.) :

Պարտին մանկունք երկնչել ի ծնողաց իւրեանց , այլ եւ պարտ է նօրն չկարել լին նոսա քերեւութեամբ . յորժամ սկսանին նորա մեծանայ՝ ցուցանել նոցա յարգութիւն , եւ վարի ընդ նոսա պատուավեւ նանդարտ խստութեամբ . քանզի բիրու եւ անկիրը լինին նորս եւ կորուսնեն զամենայն երկիրդ եւ զմեծարանս , յորժամ ծնողը նոցա բարկանան նոցա քերեւութեամբ :

Հարք որ անփոյր լինին զյաստիա-

բակուրենէ և զիրբուրենէ մանկանց իւրեանց սպանողը են նոցա. նա մանաւանդ է չար քան զավանող, քանզի սպանանեն նորա զնոզի մանկանց իւրեանց : Աղէ ասն ինձ, կամեմիր դու, որ հայրդ ես, բռդուլ զմանուկ քո տանի քաղցու, և ոչ տաս նմա զանունդն ըրբառնեական դաստիարակուրեան : Ո՞րպէս կարես դու հայր նորա կոչի, յորժամ դու անզուր ես զրկել զնա իսերնդենէ նոգույն որ կարեւոր է նմա իստանալ զյափտենական կեանս. (Ոսկ.) :

Զոր օրինակ վարձք զեղեցիկը պահեալ են որոց սեուցանին զմանկունս իւրեանց յերկիւդ Տեսուն, նոյնպէս և պատիճք ահաւոր պատուհասից մնան նոցա ի վերջին դատաստանի, երկ անփոյր լիցին լնուլ զարբագան պարտս առ մանկունս իւրեանց, որք հաւատացեալ են ի ձեռս նոցա . (Բարսէդ.) :

Չիր ինչ որ այնալէս եղծանիցէ զմանկունս, որպէս տարապայման նոր ընդ ժամանակաւոր բարօրութիւն նոցա. որպէս զի զայնու միայն պատաղիցին այնունենէն, և մոռացեալ զամենայն, ոչ միայն և զանձանց փրկուրիւն, այլ և զնոցին իսկ գորդոց դնեն ի վտանգի : (Ոսկ.) :

Մեղք մանկանց պատմեսցին ի ծնողսն, քանզի ոչ ազդ արարին զայն և ոչ պատմեցին զմանկունս իւրեանց, անկանին նորա և մանկունք նոցա ի հուրն յափտենական . (Որոզին) :

Դմուարին է արմատախիլ առնել զայն, զոր սիրտք մանկական, զրեք ընդ կարին են ծծեալ : Ո՞ կարէ զար սպիտակ առնել, յորժամ այն կարմրով է ներկեալ : Աղեքսանդր մեծն աշխարհակալն տիեզերաց, չկարաց երբէք հրաժարի խսպան ի մոլորեանցն, զոր ուներ ի սենդենէ իւրմէ :

Զայսպիսի անփոյք նարս կոչեմ ևս՝
կամաւոր սպանողս մանկանց խրեանց,
բանզի ձգեն նորա ի մշտնջենաւոր կո-
րուստ եւ զնոգի եւ զմարմին նոցա .
մինչդեռ սպանող որ սովորաբար զնոգին
ի մարմնոյն բաժանէ, սորա փուրացու-
ցանեն զման մանկանց, որ կանուխ կամ
անազան ի վերայ հասանիցէ, նորա փու-
րացուցանեն զնոգեւոր մանն զոր կարեին
խափանել : Մարմնաւոր ման ի յաղըու-
րին փոխցի ի հանդերձեալ յարութեան.
իսկ նոգեւոր մահուան չփ ինչ փոխս-
րէն. վասն այսորիկ կոչեմ ես արդ զայս
անփոյք նարս սպանողս մանկանց խր-
եանց . (Ուկ.) :

Ո՞րպէս բարւոր ինչ դաստիարակու-
րին սրանջելապէս զարգացուցան զնո-
գին եւ զմարմին :

Յօրինէ այն զդէմս, արկանէ քոյ ի վե-
րալ աչաց, արգելու զանկարգ ծիծաղն,

սանձէ զեզուն, չափաւորէ զորկրածե-
տուրինն, շիշուցանէ զբարկութիւնն .
միուլ բանիւ, դնէ կարգ յամենայն զնացս:
Առաց ոմն ի Հարց :

Դեղեցկազոյն ժառանգութիւն, մեծա-
գոյն անխուրիւն՝ զոր կարիցեն ծնողը
բողոք մանկանց, եւ վասն այսորիկ
ունիցին իրաւունս ակն ունելոյ ի Տեսաննէ
տառատամենն վարձուց՝ ե հոկել զի ման-
կունք լիցին բարի քրիստոնեալլ :

Այս հանճարմանը գերազանց է յոյժ բան
զամենայն զանձս աշխարհի . (Բարսեղ) :

Կամին բողոք որդուոյդ մեծուրիւն,
ուսն նմա լինել բարեզպաշտ . բանզի
այսովու հասանիցէ նա անդորրութեան .
(Ուկ.) :

Վարեցուր ընդ մանկուխ իմաստուն
իմն խստութեամբ . բանզի լու և կարել
ասել, ուսուցեք զիս Տէր ի մանկութենն,
բան ասել, զմեղս մանկութեան եւ զան-

գիտութեան խմոյ մի լիշեր Տեր : Մին
յեղանակ ինչ է տկարութեան , միւսն
կարողութեան , մին է նշան հիւանդու-
թեան , միւսն յեղանակ առողջութեան .
(Ամբք.) :

Տուր մանկանն դաստիարակութիւն
ինչ , ճայեցեալ յերկուս մանապարհս ,
յոր ունի ընթանալ ընդ փայլել յուսոյ
բանին՝ բանան առաջի նորա երկու հա-
կառակ մանապարհ . մին՝ ընդարձակ ,
զիւրին եւ զուրածալի , միւսն՝ նեղ , ան-
հարք , եւ տարծանելի :

Երեկ մանուկն ըոդեալ լիցի ինքնին՝
ընտրեսցէ նա անշուշտ զառաջինն , եւ
ընթացի իկրուստ անձին . ասպա կա-
րեւոր է յոյժ օգնել դրդոջուն քայլից
մանկանն յուղել զընտրութիւն նորա
եւ ուսուցանել նմա գտանել զքարի մա-
նապարհն : Թէ զամ մի կայցի նա զքար
մանապարհ , եւ արարեալ լիցի քայլս ինչ՝

դարձ նորա անոի դժուարին լիցի , եւ
վարժապետն աշխատութիւն բազում
կրեսցէ իդարձուցանել զնա յուղին ձա-
նապարհն . (Ուկ.) :

Քաջիկ մանազէմ ես' քե յարուեսոս՝
դժուարազոյնն է բարոք դաստիարա-
կութիւնն . քանզի զինչ առանել դժուարին
զոյ , քան զիրքելն մտաց եւ զկազմելն
բարուց մանկուոյն . եւ լիբանի՝ քանզի
նոս որ զիտէ կազմել զսիրս մանկանց ,
առանել է քան զնկարիչն եւ քան զքան-
դակազործն : Սորա աշխատին ի վերայ
մարդկային ինչ նախառավի . իսկ նորա
արտադրեն զպատկերն նորին Աստու-
ծոյ . նորա յօրինեն զարտաքինն , իսկ
սորա կազմեն զներքինն մարդոյ ըստ
պատկերին Աստուծոյ . (Ուկ.) :

Քազումք ի ծննդացն ցանկան , զի ման-
կունք իւրեանց լիցին բարոք յարդա-
րեալ վասն աշխարհի , այլ չունին նորա

զնոյն ցանկուրին, յորժամ խնդիր լինի
զհանդերձեալ կենաց նոցա :

Ամանք կամին՝ զի լիցին նորա սպայք,
այլը՝ զի լիցին նորա պաշտօնեալք իտե-
րոքեանն :

Ոչ որ զոյ որ աշխատիցի եւ նոզայցէ,
զի մանկունք իւրեանց խորհիցին զևս-
տուծոյ :

Բոնադատին սորա զրկմամբ մեծաւ.
զնել մանկանց իւրեանց զայն, զոր պարս
է կորուսանել յայսմ կամ յայնմ աշ-
խարհի. այլ զյաւիտենական փրկուրինն
որ ծրի ցնծայի նոցա, յեսո դարձու-
ցանն :

Տեսանեն նորա զմանկունս իւրեանց
ի կարօտուրեան, վշտագնին եւ լան,
այլ յորժամ տեսանիցեն զնոսա իմեղոն
վարակեալ՝ ջտրտմին բնաւ. ընդ այնի :
Ընդէք, վասն զի ծնողը են մարմնոյն,
եւ ոչ նորոյն. (Ռոկ.) :

Գլուխ է.

Օքինակը ինչ բերեաւք ի զանազան ազգաց.

Ա. Առ. նախնիս Պարսից դաստիա-
րակուրին մանկանց համարէք իբրև
կարեւորագոյն պարտք, եւ զյաւորա-
գոյն մասն վարչուրեան :

Ոչ եր զայդ ի ձեռս բողեալ ծնողաց,
զորս կոյր եւ մեղկ գորովն անբաւական
առնէ: բազում անզամ այսմ խնամոց :

Առնասարակ միօրինակ դաստիարա-
կէին նորա զմանկունս իւրեանց. սահ-
մանեալ եր տեղին, տեսողուրին կրրու-
րեան, ժամանակ հանգստեան, նիւր
սննդեան, թիւ վարժառվէտաց, եւ զա-
նազան ազգ պատժոց :

Ամենայն սնունդ նոցա երէ մանկանց

Եւ երէ պատանեաց, հաց, կոտեմ եւ ջուր էր, քանզի կամէին նորա կանուխ սովորեցուցանել զնոսա իժուժկայութիւն եւ ի սակաւապէտութիւն, սակայն այս սնունդ պարզ եւ բնական՝ գօրացուցաներ զմարմին եւ պահէր զառողջութիւն տանել խիստ աշխատութեան պատերազմի մինչեւ ցծերութիւն :

Գնային նորա ի դպրոց ուսանել անդ գուղղութիւն, որպէս այլուր զնան ուսանել զգբականութիւնն եւ զգիտութիւնն, եւ յանցանք զոր պատճեին անդ խստագոյնն էր ապերայսութիւնն :

Տեսութիւն նոցա յամենայն իմաստուն կարգս՝ էր զառաջս առնուլ ջարին. հասանեալք՝ թէ լաւազոյն և զառաջս առնուլ սփայանաց՝ քան պատճել զայն սպա :

Ի կարգի մանկանց կային մինչեւ ցվեշտասան ամ, յորում ուսուցանեին ձգել

նետս եւ տէս ջարժել : Յետ այնորիկ մտանին ի հասակ պատանեկութեան, յայնժամ հսկէին ի վերայ նոցա առանել խնամօք, զի առանել իմն պէտս ունի հասակդ երկիւղած դաստիարակութեան :

Զամն տասն յորս կային նորա յայսն երկրորդ կարգի՝ անցուցանեին զբոյր զիշերն ի պահպանութիւն քաղաքին եւ իվարժս աշխատութեան :

Երրորդ կարգն ի հասուն արանց էր կազմեալ, կային անդ զամս քամ ըստ եւ նինգ :

Անտի ձգէին յանձն զամենայն պաշտօնս հրամանատարութեան գօրաց, եւ լինու զգանազան պաշտօնս տէրութեան :

Ի վախճանի՝ անցանեին նորա ի կարգն վերջին, ուրանօր ընտրէին զիմաստնագոյնս եւ զառանելեալս ի փորձ, ի կազմել զնասարակաց խորհրդարան եւ ընկերս դատարաց :

Անտի ամենայն քաղաքացիք կարեին
նետամուտ լինել առաջին պաշտամանց
տերութեան. այլ չկարեին նասանել անդ,
մինչդեռ անցեալ ընդ զանազան կարգу,
եւ քառական գուեալ յամենայն կրու-
թինսն :

Բ. Լիգուրկոս օրէնսդիր Լակեդեմո-
նացւոց առնու կորիւնս շան երկուո-
րեակս, եւ տայ միումն սնանել դա-
տարկութեամբ եւ որկրամոլութեամբ. եւ
զմիւն որսորդութեամբ եւ արշաւանք
հրահանգել հրամայէ : Եւ ապա կոչեցեալ
գլակեդեմոնացիս եւ առ ցնոսս .

« Քաղաքացիք, ոչ ինչ այնպէս ան-
« փոյք ածէ զմարդն յառաքինութիւնն ,
« քան զդաստիարակութիւնն , զկրու-
« թիւն, եւ զովորութիւնն : Հառանե-
« ցուցից զձեզ արդ : »

Յայնմամ յանդիման առնէ ժողովոյն
գերկոսին շունիսն, եւ դնէ առաջի նոցա

նապաստակ մի կենդանի, եւ աման լի
կերակրով. Եւ ահա մի ի շանց անտի
ընթանայ վաղվաղակի առ, նապաստակն ,
եւ միւսն առ, անօրն կերակրոյ : Զիմա-
նան տականին Լակեդեմոնացիք զմիտո
Լիգուրկոսի : Յանեյու նա ասէլ . « Այս
« երկու շունք երկուորեակր են, բայց
« զի զանազան առին կրութիւն՝ նաև
« որկորամէտ ել, եւ այն որսորդ :

Գ. Կին ոմն Յոնիացի՝ ցուցանէ կնոց
միոյ Լակեդեմոնացւոյ գորգ զեղեցիկ,
գոր իւր ձեռամբ իսկ եր գործեալ :

Լակեդեմոնացին ցուցանէ նմա զըն-
թեսին մանկուն իւր, գոր բարոք եր
սնուցեալ, « Եւ իմ, ասէ, ահա ամենայն
զբաղանք եւ գործ այս է միայն, եւ այս
եւեր է որով մարք իցէ կնոց պարձել : »

Դ. Տիկին ոմն Հռովմայեցի մեծասուն
յոյժ եւ պանակը, յառուր միում զնայ
յայց Կուռոնելեալ մօրն Գրակկոսեանց, եւ

յետ ցուցանելոյ նմա զականս իւր պատուականս եւ զամենայն զարդ գեղեցիկ ,
աղաջէ զնա բախանձանօր ցուցանել եւ
նորա զիւր գոհարելենսն : Կուռ.նելիս
ձարտարութեամբ իմն փոխէ զիսոսն ,
մնալով դարձի մանկանց իւրոց ի հասար
քակաց դպրոցէն : Յորոց ի գայ եւ մտա
նելի ի սենեակ մօրն իւրեանց՝ « Ահա ,
« ասէ , ցուցանելոյ զնոսա ձեռամբ ,
« ահա չընադագիսն զարդը իմ , եւ զե-
« դեցիկ պամուճամբ : » Որոյ ցուցանէր
թէ նրջափի ունէր ի սրտի զմայրականն
զայն պարտս իւր , դաստիարակութեան
մանկանց իւրոց :

Ե. Տիկին ոմն կարծեցէսկ մտացի , ու-
ներ որդի մի կամակոր , եւ առ ալճափ
սիրոյն զնմանէ՝ երկնչէր յոյժ նակառա-
կել կամաց նորա . վասն այսորիկ եւ մա-
նուկն բռնաւոր իմն եղեալ էր փորրիկ ,
կատադէր եւ ընդ դոյզն ընդդիմութիւն ,

զոր համարձակէր որ առնել կամաց նորա :

Թէսկուեւ այր կնոշն եւ ազգականք եւ
բարեկամքն ազդ առնելին նմա՝ թէ կորու-
սանէր նա գրդիեալ իւր այնալիսի դաս-
տիարակութեամբ եւ բույլութեամբ , այլ
անօգուտ եւ ի զուր , չանայր նա ումեք :

Յաւուր միում մինչ տիկինն ի սենեկին
էր՝ լու զայ որդոյն ի գաւրի տանն ,
զոսս տրոփել եւ գերես ցտել առ կրա-
տադութեան , փոխանակ զի ոմն ի սպա-
սաւորացն զյանայր նմա զոր խնդրէր :
Փուրացաւ տիկինն էջ եւ բարկացեալ
սաստէր ցալասաւորն . « Այ ապէ-
« բասան , զի է զի ոչ կատարես զկամս
« մանկան , տնար նմա վաղվաղակի
« զոր խնդրէ : » Ասէ ցնա սպասաւորն
նեղութեամբ . « Ներեն ինձ տիկին , կարէ
« նա լալ մինչեւ ցվադին , այլ ստանալ
« զայն ոչ երբէր : » Ընդ այս բանս սպա-
սաւորին՝ ի բարկութիւն մեծ բրդեալ տիկ-

նոշն՝ ընթանայ խրանին ուր այր նորա
ընդ բարեկամս իւր կայր, եւ աղաջէք
զնա արտաքսէլ իտանեն զյանուզն զայն
սպասառոր որ հակառակէք հրամանի իւ-
րոյ : Իսկ այրն՝ որ այնպէս տկար էք
առ կին իւր, որպէս նա առ որդին,
զնայր ընդ նմա հարցանել եւ դատել :

Սակր նա ցապասառորն . « Անզգման
« դու, զիարդ յանդզնեցար չինազանդէլ
« հրամանի տիկնոջդ. զյանալով ման-
« կանս գոր խնդրէ նաւ : » Սակ ցնա
սպասառորն . « Եւ լիրանի՝ Տէք իմ .
« քանզի տիկնոջն եւեք իցէ տայ նմա
« զայն. Ետես մանուկն զյուսին ի ջուր,
« եւ խնդրէ զի տաց նմա զայն : » Ընդ
այս բանս նորա, այրն, եւ ամենայն բա-
րեկամք քրքիչ բարձեալ ծիծաղեցան :

Նոյն իսկ տիկինն, քէ եւ իմեծի բար-
կուրեան էք, այլ չկարաց ունել զժադր.
ապա այնչափ զամօրի նարաւ ընդ այն

տեսարան, մինչեւ զգաստացաւ, եւ
զկամակոր զայն եւ բուռն տղայ՝ սիրելի
եւ ցանկալի գործեաց ամենեցուն :

« Բազում մարք յազգի մերում ունին
« արդարեւ պիտոյս խրատու յայսպիսի
« դիպուածոց : »

Զ. Փիխպայս արքայն Մակեդոնացւոց
յաւուր իսկ ծննդեան որդոյ իւրոյ Սոյեր-
սանդրի, զքէք առ Արխատուէլ այսպէս .
« Անա ծնաւ ինձ որդի, շնորհ ունին
« աստուածոց, զի Ետուն ինձ զաւ .
« այլ առաւել եւս, զի Ետուն յաւուրս
« բու . վասն զի դաստիարակեալ յաննէ
« միոցէ, որպիսի դու ես, լիցի նա ար-
« ժանի ինձ, եւ տէրութեան՝ որ սահ-
« մանեալ է նմա : »

Է. Յառուր միում ասկր Ա. Նարոյէնն
կայր ցտիկին ուն պալատական, քէ
« Հին ոճ դաստիարակութեան չարժէ
« ինչ, զինչ պակասի պատանեկաց առ

« ի բարւոր կրքել ի Գաղղիս . » Ասեր
տիկին « Մարք : » Թրատեալ կայսեր
ի բանից աստի . « Քաջ է , ասէ , ահա
« բովանդակ ոճն դաստիարակութեան .
« պարտ է քեզ , զի արացես դու զմարս
« որք գիտացեն սնուցանել զման .
« կունս խրեանց : »

Դ . Պառնաս՝ մին յերեանի ատենաբա-
նից Գաղղիացոց յաւուրս մեծի յեղա-
փոխութեան , յորժում հանդիքնեալ եր
ի մահ զնալ , զրեաց առ քոյր իւր այսպէս .
« Մայր իմ սնուցէ զմանկունս քո , հա-
« դորդեցէ նա նոցա զայն աներկին .
« Ես ազատ նողին՝ որ առնէ մարդիկո ,
« Ես որ եղիս եղբօր իմոյ ես ինձ օգտա-
« կար առանել քան զամենայն դպրո-
« ցական դաստիարակութիւն մեր : »

Վ. Ե Բ Զ Ա Բ Ա Կ .

Անն ըստ խոստմանս իմում , որ ի նա-
խաշակի մատենականս՝ ցուցի զամե-
նայն որ յաղագ Դաստիարակութեան
մանկանց , յառաջ քերելով զբանս երեւելի
իմաստափրաց եւ բարոյականաց , քե-
պես եւ ոչ զամենեցուն անուանս խնամ
կայեալ լիշտակել :

Ե՞ն են եւ այլ բազում իմաստակքք
եւ բարոյախօսք , որք ճառեցին եւ ճառեն
երկար եւ մանր զբնական եւ զբարյա-
կան դաստիարակութեան մանկանց , Եւ
զյառաջադիմութենէ նոցին ի կարեւոր

ռասմունս . այլ ես ի բազմաց անտի գոմանն նուեր յիշատակեցի , ես զկարեւորագոյնսն միայն իքանից նոցա ծաղկաբադ արարի , ի սոլուքիւն ժամանակի ընթերցանելեաց , ես ի դիւրուքիւն զնոյ մատենիս հայեցեալ :

Թէպէս եւ ունեի եւ ունիմ եւս բազուակարեւոր եւ ձշմարիտ բանս ազդելոյ յականջս մերազնեայց , այլ զիտելով ջափ եւ փորձ իսկ գոլով , թէ զկարեն տանել այժմիկ լսելիք նոցա ձշմարտուքեան..... վասն որոյ լուեցի համբերուքեամբ , այլում ժամու . եւ պատեմուքեան բողեալ զայն :

Միայն՝ յորդորեմ եւ աղաքէմ զիմսիրելի մերազնեայս դարման տանել այսոցիկ քերուքեանց , երէ արդարեւ ճանաչէն նորա զբշուառուքիւն իւրեանց , եւ երէ

կամին ելանել անտի , եւ վայելել ի բարօրուքեան՝ պարտին դաստիարակել զմանկունս իւրեանց ըստ պատուիբանաց եւ ըստ կանոնաց յիշատակելոց իսմին . ապա թէ ոչ՝ զիտացէն քաջ , զի անհնարին է զերծանել ի բշուառուքեանց , եւ վայելել երբէք յաշխարհի առու զբարօրուքիւն . եւ ի հանդերձեալն զերանուքիւն :

Եւ ահա այսու եւս լցի ես զպարտս իմ որ առ մերազնեայս , եւ զոր ի բառասուն էր աւելի ամաց նետե սկսայ լնուի ոգուով ջափ աշխատուքեամբ , որպէս տեսանի փորք իշատէ յառաջնուան հատորի անդ Պատմուքեան Մուրասկեան Պարմարանին . եւ ապա՝ հալածանօք , որպէս տեսցի ես այն յերկրորդում հատորի

նորին Պատմութեան, որ արդեն զիսառարեալ խոկ է, եւ մեայ ի լոյս ընծայել ըստ ժամանակին : Տացէ Տէր, զի ջառելցի դեռ, եւ այլ իմն նորոգ ապաշնորհութիւն՝ եւ յայլ նորոգ ապաշնորհաց, յառաւելութիւն իմն ցաւոց սրտիս..... ի յուսանասութիւն առեմ որ ընդ յառաջադիմութիւն ազգիս..... Ո՞վ Երկիւղ ցաւոց որ ի հասակիս այսր աղեաց ծերութեան.....

Ազգարարութիւնս այս ոչ երե տօքառունչ ինչ է առ հասարակութիւն ազգիս, որում պարտիմ զամենայն մինչեւ զիւանս իմ անգամ, այլ մանաւանդ մեծի սիրոյս իմ առ նա նշան, եւ նեծութիւն սրտասուազին, իտեսանել անդ զի ոչ ըստ սրտիս ցանկութեան եւ շանիցս, եւ

վաստակոցս՝ արդիւնք ի Հայրենիս իմ նշմարին...

Եւ թեպէտ վաստակը իմ խուն ինչ իցեն, եւ առաելազոյն յոյժ իդձք սրտիս, բայց եւ այնպէս իմովսանն ըստ տկար ջափոռս աշխատեալ՝ եւ այն մտադիւր սրտիր. եւ աննկուն յօժարութեամբ ի վերայ մանկուոյ ազգիս, համարձակին զՓրկչին Երկրորդել զբան, թէ « Զոր պարտն էի առնել արարի : »

Եւ ոչ ինչ է ինձ փոյք թէ յոմանց արհամարհանս ընդ վաստակոց իմոց ընդունիցին : Աւանիկ առ. ի ձեռս բերել զիրաւունս որքոց ազգիս՝ եւ զբանոց կապանս յանձն առի :

Ապա յետ այնորիկ եւ ի պաշտպան իլնել եւ ի բողոքել վասն ընդհանուր Հ.0.3

մանկուոյն վայելելոյ անլստիք զիրա-
ւունս իւր , և ի կշտամբելս իմ զանիրա-
մատակարարութիւն դրամոցն , որ որբոց
ազգին եր անկ , արտարս վարեցայ սու-
սերօք և բրօք՝ ընդ պատուական և բազ-
մաշխատ Գործակցաց իմոց՝ ի տանէ
անտի զոր կառուցին ձեռք իմ...

Բայց և արդ եւս տակաւին ոչ դա-
դարիմ վաստակել , և ցանկամ զի զվաս-
տակոց իմոց քերութիւն լցցեն բանք
հոյակապ իմաստափրաց և . երեւելի
քարոյականաց , զոր ի փորքիկ յայս մա-
տեան հաւաքեցի :

Ն Ա Բ Ա Տ Ի Պ Գ Բ Ե Ա Կ

Ի ԿՈՐԻՆ ՏՊԱՐԱՆԻ

Դաքք Յիմուսի Քըխառսի պըօքաստնեալ,
— Նոյն Հայ, և Գաղղ.

Հայկական Գեղագրութիւն.

Յովսէփ Տրոգի Խորհրդածութիւնք.

Զրուցատրութիւն Հայ, և Գաղղ.

— Նոյն առանց հայագիր հնչման,

— Նոյն Անգղ, և Հայ,

— Նոյն առանց հայագիր հնչման.

Դուռըրան Գաղղիարեն և Տաճիբեն.

Յայլ... յայլութիւն տնցից Մուրաստեան վարժար

ն. Եղ Եւ Եւ 1833-1850 7 Տարի

Օրենք կենցաղաւարութեան.

Գերախաըճ.

Գևոտխարակութիւն Աղջկանց

Պոյ և Վիքինէ, պատիերազարդ.

— Նոյն Հայ, և Գաղղ.

Պաքտք և Խրառունք.

Պատմութիւն Մուրաստեան վարժարանի.

Սաղմոս փոզբագիր առավելիքազարդ.

Փարիզ. — Տպագրութիւն Առաքեալ.

Pa. — Typographie arménienne de Walder, rue Bonaparte, 4.